

ความคิดทางจริยธรรมกับการเลือกฝ่ายทางการเมือง ของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน

สุรพศ ทวีศักดิ์*

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการสำรวจปรากฏการณ์การเลือกฝ่ายทางการเมืองของพระสงฆ์ ในช่วงเวลาที่สังคมไทยมีความขัดแย้งทางการเมืองนับแต่ปลายปี พ.ศ. ๒๕๔๙ จนถึงปี พ.ศ. ๒๕๕๓ โดยมีวัตถุประสงค์หลักคือ เพื่อทราบ (๑) ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อภาพรวมของปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองในสังคมไทยปัจจุบัน (๒) เหตุผลทางการเมืองและเหตุผลทางจริยธรรมของพระสงฆ์ในการเลือกฝ่ายและเป็นกลาง

ผลการสำรวจพบว่า เหตุผลทางการเมืองของพระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายเสื้อแดง คือ ต้องการประชาธิปไตย และต่อต้านรัฐประหาร ส่วนเหตุผลทางจริยธรรม คือ ต้องการให้สังคมมีความยุติธรรม ไม่มีสองมาตรฐาน สำหรับเหตุผลทางการเมืองของพระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายเสื้อเหลือง คือ ต่อต้านรัฐบาลคอร์รัปชัน ต้องการประชาธิปไตยที่สะอาดโปร่งใส เหตุผลทางจริยธรรม คือต้องการให้การเมืองมีจริยธรรมเป็นประชาธิปไตยที่มีธรรมาธิปไตย ส่วนเหตุผลของพระสงฆ์ที่เลือกเป็นกลางทางการเมือง คือการยืนยันหลักการทางพระธรรมวินัย หลักการประชาธิปไตย และแนวทางการเปลี่ยนผ่านสังคมสู่ความเป็นประชาธิปไตยด้วยสันติวิธี

Abstract

This research investigates Buddhist monks' choices of political affiliations during the time of political conflicts in Thai society between 2006 and 2010. It aims to study (1) the opinions of Buddhist monks on the overall political conflicts in present-day Thai society, and (2) the political and ethical reasons of Buddhist monks in choosing to affiliate themselves with political factions and their reasons for remaining neutral.

* ศาสตราจารย์บัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น
อาจารย์ประจำศูนย์การศึกษาหัวหิน มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

The research finds that the political reasons for Buddhist monks' affiliation with the "red shirts" group are their wish for democracy and their resistance to political overthrow by the military. Their ethical reason for doing so is their desire for social justice and the elimination of double standards. On the other hand, the political reasons for Buddhist monks' affiliation with the "yellow shirts" group are their opposition to a corrupted government and their wish for a transparent democracy. Their ethical reason is the desire for ethical political activities in an honorable democracy. Monks who choose to remain politically neutral refer to dharma and democratic principles, as well as the transformation of society to democracy through peaceful means as their reasons.

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองที่มีการใช้สี “เหลือง-แดง” เป็นสัญลักษณ์ในการแบ่งฝ่ายหรือการเลือกข้างทางการเมืองหลังเกิดเหตุการณ์รัฐประหารล้มรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เมื่อวันที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๔๙ เป็นต้นมา ได้ก่อให้เกิดการแตกแยกเป็นฝักฝ่ายในสังคมอย่างลึกซึ้งและกว้างขวางมากกว่าความขัดแย้งครั้งใดๆ ในประวัติศาสตร์การเมืองไทย ดังมีการเปรียบเทียบว่า เหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ๑๖ และ ๖ ตุลา ความขัดแย้งจำกัดอยู่เฉพาะในกลุ่มนักศึกษาในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัดบางส่วน กับฝ่ายเผด็จการทหารและมวลชนจัดตั้งของฝ่ายที่ยึดกุมอำนาจรัฐเท่านั้น แต่ปรากฏการณ์ความขัดแย้งระหว่างฝ่ายเสื้อเหลือง-เสื้อแดง ได้ขยายไปถึงชนชั้นกลางและชนชั้นรากหญ้าทั้งในเมืองและชนบททั่วทุกภูมิภาคของประเทศ^๑

ปัญหาความขัดแย้งดังกล่าว แม้จะมีความซับซ้อนทั้งในเชิงหลักการ ตัวบุคคล พรรคการเมือง ประชาชน กองทัพ หรือกลุ่มอำนาจต่างๆ ทั้งที่อยู่เบื้องหน้าเบื้องหลัง แต่ก็มีจุดชัดเจนว่าฝ่ายหนึ่งยืนยันประชาธิปไตยภายใต้การกำกับของอำนาจเผด็จการจารีต แต่อีกฝ่ายยืนยันประชาธิปไตยที่ประชาชนมีเสรีภาพในการปกครองตนเอง และมีความเสมอภาคในความเป็นมนุษย์ ท่ามกลางสภาพการณ์ดังกล่าว ปรากฏว่ามีพระสงฆ์จำนวนมากไม่ยอมได้แสดงออกอย่างเป็นทางการเป็นที่ประจักษ์แก่สาธารณะว่าท่านเลือกฝ่ายทางการเมือง โดยการเข้าร่วมชุมนุม ขึ้นเวทีปราศรัย แสดงความคิดเห็นผ่านสื่อเลือกข้าง และสื่ออื่นๆ

งานวิจัยนี้จึงต้องการศึกษาว่า พระสงฆ์เหล่านั้น ท่านมีความคิดทางจริยธรรม หรือมีเหตุผลทางการเมือง และเหตุผลทางจริยธรรมอย่างไรที่ทำให้ท่านเชื่อว่า ตนเอง

หรือฝ่ายตนเองได้ยืนอยู่ข้างความถูกต้องในการเลือกฝ่าย หรือเป็นกลางทางการเมือง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

โครงการวิจัยนี้กำหนดวัตถุประสงค์หลักไว้ 3 ประการ คือ

๑. เพื่อทราบหลักการทางพระธรรมวินัย และกฎหมายเถรสมาคมเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเลือกฝ่ายทางการเมือง และข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์สังคมไทยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนากับการเมือง

๒. เพื่อทราบความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อภาพรวมของปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองในสังคมไทยปัจจุบันที่มีการแบ่งฝ่ายเป็นเสื้อเหลือง-เสื้อแดง และเหตุผลทางการเมืองของพระสงฆ์ในการเลือกฝ่ายและเป็นกลาง

๓. เพื่อทราบความคิดทางจริยธรรมของพระสงฆ์ว่า ท่านมีวิธีอธิบายบทบาทของตนเองในเชิงจริยธรรมอย่างไรในการเลือกฝ่ายและเป็นกลางทางการเมือง

กลุ่มตัวอย่างและวิธีสำรวจข้อมูล

ผู้วิจัยได้สำรวจความคิดเห็นของพระสงฆ์กลุ่มตัวอย่างจากทุกภาคของประเทศ รวม ๕๑๒ รูป ประกอบด้วยพระราชาคณะ พระสังฆาธิการ พระลูกวัด พระนิสิต นักศึกษา คณาจารย์ ผู้บริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์ พระสงฆ์ที่มีชื่อเสียง หรือพระนักคิดนักเขียน นักกิจกรรมทางสังคม และนักสันติวิธี ซึ่งสามารถแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น ๓ กลุ่มหลักๆ คือ

๑. **กลุ่มพระสงฆ์ที่ออกมาชุมนุมทางการเมือง** ได้แก่ (๑) กลุ่มพระสงฆ์ที่ออกมาชุมนุมทางการเมืองร่วมกับกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) หรือฝ่ายเสื้อแดง จำนวน ๓๕ รูป และ (๒) กลุ่ม

^๑ ดู สัมภาษณ์ ไชยันต์ รัชชกุล: “เมืองนี้เป็นเมืองป่า”. <http://www.prachatai.com> (เข้าถึงเมื่อ ๑๙/๗/๒๕๕๓).

สมณะสันตติโคกที่ออกมาชุมนุมร่วมกับพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (พธม.) หรือฝ่ายเสื้อเหลือง กลุ่มหลังนี้ ผู้วิจัยเลือกสัมภาษณ์ท่านสมณะโพธิรักษ์

๒. กลุ่มพระสงฆ์ในทุกภาคของประเทศ ได้แก่ กลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์ภาคกลาง ๘๕ รูป ภาคเหนือ ๑๒๘ รูป ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๑๒๒ รูป และภาคใต้ ๑๐๒ รูป โดยผู้วิจัยเลือกสำรวจพระนิสิตนักศึกษา คณาจารย์ และผู้บริหารของวิทยาเขตมหาวิทยาลัยสงฆ์ ๒ แห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร.) และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร.) ที่กระจายอยู่ทุกภาคของประเทศ

๓. กลุ่มพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงและมีบทบาทแสดงความคิดเห็นทางการเมือง ผ่านสื่อต่างๆ ผ่านเวทีการประชุม หรือออกมาเคลื่อนไหวทางการเมืองทั้งในลักษณะที่เลือกฝ่าย และเป็นกลาง จำนวน ๑๐ รูป ได้แก่

๑) พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ)^๒ เลขาธิการศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพฯ

๒) พระเทพวิสุทธิกวี (เกษม สดฺญาณโม) รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร.) และเลขาธิการศูนย์พิทักษ์พระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย วัดราชาธิวาส กรุงเทพฯ

๓) พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล) เจ้าอาวาสวัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

๔) พระราชธรรมนิเทศ (พยอมน กุลยาโณ) วัดสวนแก้ว นนทบุรี

๕) พระไพศาล วิสาโล วัดป่าสุคะโต อำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ

๖) พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี) ผู้อำนวยการสถาบันวิมุตตยาลัย

๗) ดร.พระมหาสมชาย ฐานวุฑฺโฒ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระธรรมกาย

๘) พระกิตติศักดิ์ กิตติโสภโณ สถานปฏิบัติธรรมสวนเมตตาธรรมรักษ์ ตำบลสันทราย อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่

๙) พระครูปลัดสุวัฒนจรรย์คุณ (ประสาร จนฺทสาโร) รองอธิการบดีฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแผ่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑๐) ดร.พระมหาไชว์ ทสฺสนิโย รองผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

โดยผู้วิจัยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล ๓ วิธี คือ ใช้แบบสอบถาม (questionnaire) ในการสำรวจความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มาร่วมชุมนุมทางการเมืองกับฝ่ายเสื้อแดง และพระสงฆ์ทุกภาค วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ใช้ในการสัมภาษณ์พระสงฆ์ที่มีชื่อเสียง และขรวาาสผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนารวมทั้งคณาจารย์ และผู้บริหารของมหาวิทยาลัยสงฆ์ และใช้วิธีจัดเสวนาแบบเจาะจงกลุ่มเป้าหมาย (focus group) กับพระนิสิตคณาจารย์ และผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น เนื่องจากการสำรวจเบื้องต้นพบว่า พระนิสิตของมหาวิทยาลัยแห่งนี้บางส่วนเดินทางมาร่วมชุมนุมกับคนเสื้อแดงที่กรุงเทพฯ ด้วย จึงต้องการทราบเหตุผลให้ละเอียดมากขึ้น

หลักพระธรรมวินัยกับการเลือกฝ่ายทางการเมืองของพระสงฆ์

เนื่องจากพระธรรมวินัยเป็นหลักการสำคัญสำหรับกำหนดแนวคิดและพฤติกรรมของพระสงฆ์ จึงมีคำถาม

^๒ ปัจจุบันดำรงสมณศักดิ์ที่ พระธรรมเมธาภรณ์

สำคัญที่ต้องตอบในเบื้องต้นว่า ตามหลักการทางพระธรรมวินัยพระสงฆ์เลือกฝ่ายทางการเมืองได้หรือไม่

แม้จะมีคำสั่งมหาเถรสมาคม (มส.) เรื่อง “ห้ามพระภิกษุสามเณรเกี่ยวข้องกับการเมือง พ.ศ. ๒๕๓๘” ที่มีบางข้อห้ามพระสงฆ์เกี่ยวข้องกับการเมืองเอาไว้ว่า...

ข้อ ๔ ห้ามพระภิกษุสามเณรเข้าไปในที่ชุมนุม หรือในบริเวณสภาเทศบาล หรือสภาการเมืองอื่นใด หรือในที่ชุมนุมทางการเมือง ไม่ว่ากรณีใดๆ

ข้อ ๕ ห้ามพระภิกษุสามเณรกระทำการใดๆ อันเป็นการสนับสนุนช่วยเหลือโดยตรงหรือโดยอ้อม แก่การหาเสียง เพื่อการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสภาเทศบาล หรือสภาการเมืองอื่นใดแก่บุคคลหรือคณะบุคคลใดๆ

ข้อ ๖ ห้ามพระภิกษุสามเณรร่วมชุมนุมในการเรียกร้องสิทธิของบุคคลหรือคณะบุคคลใดๆ

ข้อ ๗ ห้ามพระภิกษุสามเณรร่วมอภิปราย หรือบรรยายเรื่องเกี่ยวกับการเมืองซึ่งจัดตั้งขึ้นทั้งในวัดและนอกวัด” (ขีดเส้นใต้เน้นโดยผู้วิจัย)

แต่การแสดงออกในทางการเมืองของพระสงฆ์ (เช่น) โดยการอภิปราย บรรยายบนเวทีเสวนา และสื่อต่างๆ โดยเฉพาะการประชุมทางการเมืองยังคงมีอยู่ และอาจมีมากขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่า คำสั่งดังกล่าว “เป็นหมันในทางปฏิบัติ” เพราะอันที่จริงแล้ว ปัญหาที่ว่าพระสงฆ์ยุ่งเกี่ยวกับการเมืองได้หรือไม่? ดูเหมือนจะมีคำตอบจากงานวิชาการหลายชิ้นระบุตรงกันว่า พระสงฆ์ยุ่งเกี่ยวกับการเมืองได้ในฐานะผู้สอนจริยธรรมทางการเมือง หรือยุ่งได้ถ้าเป็นการเมืองในความหมายที่ ท่านพุทธทาสภิกขุ เรียกว่า “เป็น

การจัดการทำให้คนหมู่มาอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข” (พุทธทาสภิกขุ ๒๕๕๒: ๖) และมีแนวคิดที่ยึดถือกันมานานว่า เมื่อต้องเกี่ยวข้องกับการเมืองในความหมายดังกล่าว พระสงฆ์ก็ควร “วางตัวเป็นกลาง” ดังความเห็นของพระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต)^๔ ที่ว่า

บทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ในทางการเมืองก็คือการแนะนำสั่งสอนธรรมเกี่ยวกับการเมือง...เมื่อทำหน้าที่นี้ พระสงฆ์เองก็จำเป็นต้องตั้งอยู่ในธรรม คือมีความเป็นกลาง (เน้นโดยผู้วิจัย) ที่จะแสดงธรรมเพื่อมุ่งประโยชน์สุขของประชาชน มิใช่เพื่อมุ่งให้เกิดประโยชน์สุขส่วนตัว แก่บุคคลกลุ่มคน หรือฝ่ายหนึ่งพวกใด และในทางกลับกัน ก็มีใช้เพื่อได้รับผลประโยชน์ทางการเมืองแก่ตนเอง อีกประการหนึ่งที่สำคัญอย่างยิ่ง ก็คือการที่จะต้องรักษาความเป็นอิสระของสถาบันของตนไว้ในระยะยาว อันจะเป็นหลักประกันให้พระสงฆ์ในยุคสมัยต่างๆ แสดงบทบาทปฏิบัติหน้าที่ทางการเมืองของตนสืบต่อกันได้เรื่อยไปอย่างราบรื่น เพื่อผลนี้ จึงมีสิ่งทีเรียได้ว่า เป็นธรรมของสถาบัน (เน้นโดยผู้วิจัย) หรือเป็นทำนองจรรยาบรรณของพระสงฆ์ในด้านการเมืองที่จะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับผลประโยชน์ทางการเมือง และความเป็นฝักฝ่ายอย่างหนึ่งอย่างใด

(พระเทพเวที ๒๕๓๑: ๒๓)

แต่อย่างไรก็ตาม ผลการสำรวจข้อมูลจากพระไตรปิฎกสรุปได้ว่า พระวินัยที่ห้ามพระสงฆ์เกี่ยวข้องกับการเมือง

^๓ ประกาศในแถลงการณ์คณะสงฆ์ เล่ม ๘๓ ตอนที่ ๑ วันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๓๘ ระบุดำเนินการตามความในมาตรา ๑๕ ตรีแห่ง พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดย พ.ร.บ. คณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒).

^๔ ปัจจุบันดำรงสมณศักดิ์ที่ “พระพรหมคุณาภรณ์”

การเมืองมีเพียง ๓ ลิกขาบท คือ ลิกขาบทที่ ๗, ๙ และ ๑๐ อเจลวรรค ปาจิตตยกัณฑ์ เป็นการห้ามเกี่ยวข้องกับ “การเมืองในความหมายจำเพาะ” เท่านั้น คือ ห้ามพระภิกษุไปดูกองทัพที่ยกไป อนุญาตให้ภิกษุพักอยู่ในกองทัพเมื่อมีกิจจำเป็นได้ไม่เกิน ๓ ราตรี และห้ามภิกษุที่พักอยู่ในกองทัพ ๑-๓ ราตรี ไปดูการรบ การตรวจพล การจัดทัพ และทัพที่จัดเป็นกระบวนเสร็จแล้ว พระพุทธองค์ทรงปรับอาบัติปาจิตตยแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด (สุชีพ ปุญญาฎาฎา ๒๕๒๗: ๑๗๑) ส่วนการเมืองในเรื่องอื่นๆ และการเลือกฝ่ายทางการเมืองไม่ได้มีพระวินัยห้ามไว้โดยตรง

เมื่อศึกษากรณีตัวอย่างการเกี่ยวข้องกับการเมืองของพระพุทธเจ้าแล้วพบว่า พระองค์เกี่ยวข้องกับการเมืองในฐานะผู้สอนหลักธรรมเพื่อความมั่นคงของรัฐ คุณธรรมของผู้ปกครอง ผู้ใต้ปกครอง และหากต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับความขัดแย้งทางการเมืองพระองค์ก็เข้าไปเกี่ยวข้องในฐานะผู้ยืนยันสันติวิธี หรือสันติภาพทางสังคมเป็นหลัก แต่จะเลือกฝ่ายหรือไม่นั้นย่อมขึ้นอยู่กับบริบทของความขัดแย้ง เช่น กรณีห้ามพระญาติที่กำลังทำสงครามแย่งน้ำ พระองค์วางตัวเป็นกลาง (ดู อรรถกถา ขุททกนิกาย คาถาธรรมบท สุขวรรคที่ ๒๕) แต่กรณีห้ามทัพพระเจ้าวิฑูทกะที่กำลังยกทัพไปรุกรานเจ้าศายกะ ดูเหมือนพระพุทธองค์เลือกที่จะแสดงท่าทีปกป้องพระญาติคือฝ่ายเจ้าศายกะ (ดู อรรถกถา ขุททกนิกาย คาถาธรรมบท ปุพพวรรคที่ ๔)

และเมื่อศึกษาหลักปรัชญาสังคมของพุทธศาสนาในอัครคัมภีร์ (พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๑/๕๑-๗๒/๗๑-๘๘) พบว่า พุทธศาสนาปฏิเสธระบบชนชั้น แต่ยืนยันความเสมอภาคในความเป็นมนุษย์ เสรีภาพ และความเท่าเทียมทางศีลธรรม และระบบสังคมสงฆ์ก็มีลักษณะสอดคล้องกับประชาธิปไตย อีกทั้งพุทธศาสนาก็ให้ยึดหลัก “ธรรมาธิปไตย” ซึ่งหมายถึงการยึดถือ “หลักความเป็นธรรม” หรือหลักความยุติธรรมบนพื้นฐานของความเสมอภาคในความเป็น

มนุษย์ และความมีเสรีภาพ (กาลามสูตร) เป็นหลักในการอยู่ร่วมกันในทางสังคม-การเมือง

ฉะนั้น ตามหลักการทางพระธรรมวินัย ปรัชญาสังคมของพุทธศาสนา ระบบสังคมสงฆ์ และแบบอย่างการเกี่ยวข้องกับการเมืองของพระพุทธเจ้า ทำให้สรุปได้ว่า พระสงฆ์จะเลือกฝ่ายหรือเป็นกลางทางการเมืองก็ย่อมได้ หากการเลือกฝ่ายหรือเป็นกลางนั้นเป็นการแสดงออกถึงการยืนยันความเสมอภาคในความเป็นมนุษย์ เสรีภาพ สันติวิธี หรือสันติภาพทางสังคม และ/หรือยืนยันการปกป้องชีวิตประชาชนจากอำนาจที่อยู่ดิรัจฉาน

ด้วยการยืนยันหลักการดังกล่าว ย่อมเป็นการยืนยันที่เข้ากันได้กับการยืนยันหลักการประชาธิปไตย แต่ขัดแย้งอย่างสิ้นเชิงกับการยืนยันระบอบเผด็จการ ด้วยเหตุนี้ หากเกิดความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างฝ่ายที่เรียกร้อยประชานิยมกับฝ่ายที่สนับสนุนระบอบเผด็จการ พระสงฆ์ย่อมมีความชอบธรรมที่จะเลือกสนับสนุนฝ่ายที่เรียกร้อยประชานิยม และยิ่งเลือกปกป้องชีวิตประชาชนจากอำนาจที่อยู่ดิรัจฉานยิ่งเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ที่มีเมตตาธรรม

ผลสำรวจการเลือกฝ่ายทางการเมืองของพระสงฆ์

ผลการสำรวจการเลือกฝ่ายทางการเมืองของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน สามารถสรุปประเด็นหลักๆ ได้ดังต่อไปนี้

๑. ภาพรวมการเลือกฝ่ายทางการเมืองของพระสงฆ์ทุกภาคของประเทศ ผลสำรวจพบว่า มีทั้งพระสงฆ์ที่ไม่เลือกฝ่าย เลือกฝ่าย และเป็นกลาง โดยพระสงฆ์ในภาคใต้ไม่เลือกฝ่ายทางการเมืองมากที่สุด คือ ร้อยละ ๖๘ รองลงมาเป็นภาคกลาง ร้อยละ ๖๐ ภาคเหนือ ร้อยละ ๕๙ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ร้อยละ ๔๐ แต่พระสงฆ์ที่ไม่เลือกฝ่ายไม่ใช่ทั้งหมดเป็นกลางทางการเมือง เพราะมีทั้ง

ที่ตอบแบบสอบถามว่าเป็นกลาง การเมืองไม่ใช่กิจของสงฆ์ พระไม่ควรยุ่งการเมือง ไม่อยากเติมไฟความแตกแยก ไม่สนับสนุนการชุมนุม ไม่สนใจการเมือง ฯลฯ

ส่วนพระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายทางการเมือง ปรากฏว่า พระสงฆ์ส่วนใหญ่เลือกฝ่ายเสื้อแดง โดยพระสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเลือกฝ่ายเสื้อแดงมากที่สุด รองลงมาเป็น ภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ ส่วนพระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายเสื้อเหลือง พระสงฆ์ภาคใต้เลือกฝ่ายเสื้อเหลืองมากที่สุด รองลงมาเป็นภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังตารางที่ ๑

จะเห็นได้ว่า สัดส่วนของพระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายทางการเมืองสอดคล้องกับภาพรวมของการเลือกฝ่ายทางการเมืองของประชาชนในประเทศ กล่าวคือ ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือส่วนใหญ่จะเป็นฝ่ายเสื้อแดง รองลงมาคือภาคกลาง และภาคใต้น้อยที่สุด ขณะที่ภาคใต้เลือกฝ่ายเสื้อเหลืองมากที่สุด เราอาจเข้าใจปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้ด้วยคำอธิบายทางสังคมวิทยาที่ว่า “คนเสื้อแดงส่วนใหญ่คือคนชั้นกลางระดับกลางและระดับล่างใน

ภาคเหนือ ภาคอีสาน และภาคกลาง”^๔ พระสงฆ์ส่วนใหญ่ก็มีพื้นเพมาจากครอบครัวของคนชั้นกลางระดับล่าง ฉะนั้นพระสงฆ์จึงมีความโน้มเอียงที่จะเห็นใจ หรือเลือกฝ่ายเสื้อแดง ดังเช่น ความเห็นของพระครูปลัดสุวัฒนจริยคุณ รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ว่า

ต้องเข้าใจว่า พระสงฆ์ส่วนใหญ่ไม่ว่าจะเป็นอาจารย์ ผู้บริหาร พระนิสิตที่มหาวิทยาลัยสงฆ์ในกรุงเทพฯ ในต่างจังหวัด หรือมาจากวัดต่างๆ ที่มาชุมนุมกับคนเสื้อแดง ท่านเหล่านี้คือลูกชาวบ้าน มาจากครอบครัวคนชั้นล่าง เห็นคนชั้นล่างถูกกดขี่ เอาเปรียบมาตลอด โดยเฉพาะปัญหาที่ชาวบ้านไม่มีอำนาจต่อรองอะไรเลย นอกจากออกมาประท้วง มาเสี่ยงชีวิต ชาวบ้านมาเพราะไม่ได้รับความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ ทางการเมือง ทุกทางเลยนะ พอเกิดความขัดแย้งขึ้นแบบนี้แล้วชาวบ้านถูกดูถูกเหยียดหยามว่าโง่ ไร้การศึกษา

ตารางที่ ๑ ภาพรวมการเลือกฝ่ายทางการเมืองของพระสงฆ์ทุกภาคของประเทศ

กลุ่มพระสงฆ์ ฝ่ายทางการเมือง	ไม่เลือกฝ่าย	เลือกฝ่ายเสื้อแดง	เลือกฝ่ายเสื้อเหลือง
ภาคกลาง	๖๐.๓%	๓๓.๐%	๖.๗%
ภาคเหนือ	๔๙.๓%	๔๗.๐%	๓.๗%
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	๔๐.๐%	๕๗.๓%	๒.๗%
ภาคใต้	๖๘.๐%	๔.๗%	๒๗.๓%

^๔ ผู้สนใจข้อมูลและการวิเคราะห์เกี่ยวกับ “คนเสื้อแดง/คนเสื้อเหลืองคือใคร” โปรดดู อภิชาติ สถิตินิรามัย และคณะ. เปิดผลวิจัย “ใครคือคนเสื้อเหลือง/เสื้อแดง”. http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1279434966&catid=02 (เข้าถึงเมื่อ ๑๘/๐๘/๒๕๕๓).

ไม่รู้ประชาธิปไตย ถูกจ้างมา ถูกหลอกมา คือ คนจนนี่คิดเองไม่เป็นเลย ไม่มีความเป็นคนเลยนะ แล้วก็ถูกกระทำรุนแรงต่างๆ แล้วไง มันก็ไม่แปลกที่พระเหล่านั้นท่านจะเห็นใจชาวบ้านหรือเลือกฝ่ายเสื้อแดง อาตมาว่าพระนิสิตมหาจุฬาฯ เกิน ๙๐ เปอร์เซ็นต์นะที่เลือกฝ่ายเสื้อแดง หรืออย่างน้อยก็เห็นใจเสื้อแดง ถ้าคุณเป็นลูกชาวบ้าน มาจากชาวบ้าน แล้วไม่รู้สักอะไร ไม่รู้ร้อนรู้หนาวกับความไม่เป็นธรรมที่เห็นตำตา คุณก็ลืมหำพืดตัวเอง คุณก็ไม่ใช้คนแล้ว ยอว่าแต่จะเป็นพระเลย^๖

๒. ภาพรวมเหตุผลทางการเมืองของการเลือกฝ่าย ผลสำรวจสรุปได้ว่าเหตุผลทางการเมืองในการเลือกฝ่ายของพระสงฆ์ส่วนใหญ่คือ เพื่อต้องการประชาธิปไตย รองลงมาคือเพื่อต่อต้านรัฐประหาร และต่อต้านรัฐบาลคอร์รัปชันตามลำดับ ดังตารางที่ ๒

ตัวเลขตามตารางนี้บ่งบอกนัยสำคัญว่า เหตุผลทางการเมืองในการเลือกฝ่ายของพระสงฆ์ส่วนใหญ่ไม่ใช่เหตุผลเรื่องตัวบุคคล หรือเหตุผลเรื่องผู้-ไม่ผู้เพื่ออำนาจทางการเมืองของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร หากแต่เป็นเหตุผลเรื่องความถูกต้องทางการเมือง นั่นคือต้องการประชาธิปไตย ต่อต้านรัฐประหาร และต่อต้านรัฐบาลคอร์รัปชัน

และหากพิจารณาในรายละเอียดจะเห็นว่า พระสงฆ์ที่ออกมาชุมนุมกับคนเสื้อแดงส่วนใหญ่ต้องการประชาธิปไตย และเพื่อต่อต้านรัฐประหารเป็นหลัก มีเพียงร้อยละ ๕.๗ เท่านั้นที่อาจเรียกได้ว่า “ผู้เพื่อทักษิณ” ส่วนพระสงฆ์ภาคกลาง ภาคเหนือและภาคอีสานส่วนใหญ่ก็มีเหตุผลทางการเมืองเพื่อต้องการประชาธิปไตย และต่อต้านรัฐประหาร ยกเว้นภาคใต้ที่พระสงฆ์ส่วนใหญ่อ้างเหตุผลเรื่องต้องการประชาธิปไตย ต่อต้านคอร์รัปชัน และไม่ต้องการให้ พ.ต.ท.ทักษิณ กลับมาเป็นนายกรัฐมนตรีในสัดส่วนที่สูงกว่า การต่อต้านรัฐประหาร คือมีพระสงฆ์ที่อ้างเหตุผลต่อต้าน

ตารางที่ ๒ ภาพรวมเหตุผลทางการเมืองของการเลือกฝ่าย

กลุ่มพระสงฆ์ เหตุผลทางการเมือง	ต่อต้าน คอร์รัปชัน	ต่อต้าน รัฐประหาร	ต้องการ ประชาธิปไตย	ต้องการ ทักษิณฯ	ไม่ต้องการ ทักษิณฯ	ความเห็น อื่นๆ
พระสงฆ์ที่ร่วมชุมนุมกับ ฝ่ายเสื้อแดง	๘.๐%	๓๔.๗%	๔๙.๓%	๕.๗%	-	๒.๓%
ภาคกลาง	๒๑.๓%	๒๘.๐%	๔๐.๓%	๔.๐%	๓.๗%	๒.๗%
ภาคเหนือ	๑๓.๓%	๓๑.๐%	๓๔.๗%	๑๕.๗%	๒.๓%	๓.๐%
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	๑๐.๓%	๓๓.๐%	๔๔.๗%	๗.๐%	-	๕.๐%
ภาคใต้	๒๙.๐%	๑๕.๗%	๒๙.๐%	๑.๐%	๑๘.๐%	๗.๓%

^๖ สัมภาษณ์พระครูปลัดสุวัฒนจริยคุณ (ประสาร จนทสาร์), ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๕๓.

พ.ต.ท.ทักษิณถึงร้อยละ ๑๘ ขณะที่อ้างเหตุผลต่อต้านรัฐประหารร้อยละ ๑๕

๓. ภาพรวมเหตุผลทางจริยธรรมในการเลือกฝ่ายทางการเมือง จากการสำรวจพบว่า พระสงฆ์ส่วนใหญ่ต้องการให้สังคมมีความยุติธรรม รองลงมาไม่ต้องการสองมาตรฐาน ต้องการให้ยุติความขัดแย้งด้วยสันติวิธี และต้องการเห็นการเมืองมีจริยธรรม/ธรรมาธิปไตย ตามลำดับดังตารางที่ ๓

๔. พระสงฆ์ที่ (ท่านยืนยันว่า) เป็นกลางทางการเมือง มีพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงหลายรูปที่ถูกสื่อและคนในสังคมจำนวนหนึ่งมองว่าท่านเลือกยืนข้างสีใดสีหนึ่งนั้น เมื่อผู้วิจัยไปสัมภาษณ์ ท่านเหล่านั้นได้ยืนยันว่าท่านเป็นกลางทางการเมือง ได้แก่

๑) พระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงที่ถูกสื่อและสังคมมองว่า เลือกฝ่ายเหลือง หรือเป็น “พระเหลือง” คือ

พระมหาอุดมชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี) ผู้อำนวยการสถาบันวิมุตตยาลัย และพระกิตติศักดิ์ กิตติโสภโณ ประธานมูลนิธิเมตตาธรรมรักษ์ อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่

๒) พระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงที่ถูกสื่อและสังคมมองว่า “เลือกฝ่ายสีแดง” หรือเป็น “พระสีแดง” คือ พระราชธรรมนิเทศ (พยอม กลฺยาโณ) เจ้าอาวาสวัดสวนแก้ว นนทบุรี และพระมหา ดร.สมชาย ฐานวุฑฺโฒ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระธรรมกาย (เนื่องจากวัดธรรมกายถูกมองว่าเลือกฝ่ายสีแดง ท่านหลังนี้ผู้วิจัยสัมภาษณ์ท่านในฐานะผู้แทนวัดธรรมกาย)

๓) พระไพศาล วิสาโล ซึ่งเป็นหนึ่งในคณะกรรมการปฏิรูปประเทศไทย พระคุณเจ้าท่านนี้มีบทบาทเป็นที่รู้จักในฐานะพระสงฆ์นักสันติวิธี นักกิจกรรมสังคม และมีบทบาทในด้านความเป็นกลางอย่างเป็นทางการที่ประจักษ์แก่สาธารณชนมากที่สุด

ตารางที่ ๓ ภาพรวมเหตุผลทางจริยธรรมในการเลือกฝ่ายทางการเมือง

กลุ่มพระสงฆ์ เหตุผลทางจริยธรรม	ไม่ต้องการ สองมาตรฐาน	ต้องการ ให้สังคมมี ความยุติธรรม	ต้องการ ให้การเมืองมี จริยธรรม/ ธรรมาธิปไตย	ต้องการ ให้ยุติ ความขัดแย้ง ด้วยสันติวิธี	เหตุผลอื่นๆ เช่นต้องการ ให้บ้านเมือง สงบสุข ฯลฯ
พระสงฆ์ที่ร่วมชุมนุมกับ ฝ่ายสีแดง	๒๘.๓%	๔๑.๗%	๑๐.๐%	๑๓.๐%	๗.๐%
ภาคกลาง	๒๐.๓%	๓๔.๐%	๑๓.๗%	๒๓.๐%	๙.๐%
ภาคเหนือ	๓๐.๓%	๔๓.๐%	๑๐.๗%	๑๑.๐%	๕.๐%
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	๓๒.๗%	๔๕.๐%	๙.๓%	๑๐.๐%	๓.๐%
ภาคใต้	๑๗.๐%	๑๘.๗%	๓๗.๓%	๒๒.๓%	๔.๗%

วิเคราะห์เหตุผลทางการเมืองและเหตุผลทางจริยธรรมของพระสงฆ์ในการเลือกฝ่ายและเป็นกลางทางการเมือง

ปัญหาสำคัญที่งานวิจัยนี้ต้องการศึกษาคือ เหตุผลในการเลือกฝ่ายทางการเมืองของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบันคืออะไร โดยผู้วิจัยได้แยกสำรวจเหตุผล 2 ด้านหลักๆ คือ เหตุผลทางการเมือง (political reason) และเหตุผลทางจริยธรรม (moral-reason) ซึ่งในที่นี้ผู้วิจัยนิยามง่าย ๆ ว่า “เหตุผลทางการเมือง” หมายถึง ข้ออ้างต่างๆ ในทางการเมือง (political arguments) ที่แสดงให้เห็นว่าต้องการหรือไม่ต้องการระบบการเมือง หรือวิธีการต่อสู้ทางการเมืองแบบใดแบบหนึ่ง รวมทั้งข้ออ้างเรื่องเอา-ไม่เอาสถาบัน/กลุ่มบุคคล หรือตัวบุคคลใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับต่อสู้ในทางการเมือง ส่วน “เหตุผลทางจริยธรรม” หมายถึง ข้ออ้างต่างๆ ในทางจริยธรรม (moral arguments) ทั้งจริยธรรมทางการเมืองและจริยธรรมทางพุทธศาสนา เช่น ข้ออ้างเรื่องสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค ความยุติธรรม การปฏิเสธสองมาตรฐาน หรือยืนยันธรรมาธิปไตย สันติวิธี ความเมตตากรุณา เป็นต้น

โดยปกติแล้ว เหตุผลสองด้านนี้ย่อมมีความสัมพันธ์สอดคล้องกัน เช่น ถ้ายืนยันเหตุผลทางการเมืองว่าต้องการประชาธิปไตย หรือปฏิเสธรัฐประหาร ก็ย่อมยืนยันเหตุผลทางจริยธรรมเรื่องสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค ความยุติธรรม เป็นต้น

เพื่อให้เข้าใจเหตุผลทางการเมือง และเหตุผลทางจริยธรรมของพระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายหรือเลือกเป็นกลางทางการเมืองได้ชัดเจนเพียงพอที่จะนำมาศึกษาวิเคราะห์ ผู้วิจัยจึงใช้วิธีสัมภาษณ์พระสงฆ์หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องในเชิงลึกต่อไปนี้จะเป็นการวิเคราะห์เหตุผลทางการเมืองและเหตุผลทางจริยธรรมของพระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายเสื้อแดง ฝ่ายเสื้อเหลือง และที่เลือกเป็นกลาง จากผลการสัมภาษณ์เชิงลึกดังกล่าว

เหตุผลทางการเมืองและเหตุผลทางจริยธรรมของพระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายเสื้อแดง

๑. เหตุผลทางการเมือง จากผลสำรวจความคิดเห็นพบว่า พระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายเสื้อแดงส่วนใหญ่ต้องการประชาธิปไตย และต่อต้านรัฐประหาร ทศนะของพระครูปลัดสุวัฒนจริยคุณ น่าจะให้รายละเอียดของเหตุผลทางการเมืองดังกล่าวนี้ได้ดี

ปัจจุบันสังคมไทยยังไม่เป็นประชาธิปไตยที่แท้จริง เพราะพวกอำมาตย์ทำรัฐประหารเมื่อ ๑๙ กันยายน ๒๕๕๔ ล้มรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง เป็นรัฐบาลพรรคเดียวครั้งแรกในประวัติศาสตร์การเมืองไทย พวกอำมาตย์ใช้กลไกทุกอย่างเพื่อทำลายนักการเมืองและพรรคการเมืองที่มาจากประชาชน ทั้งกลไกองคมนตรี ให้องคมนตรีมาเป็นนายกฯ ใช้กลไกกองทัพให้ไม่ยอมทำงานในสมัยรัฐบาลสมัคร สมชาย แต่เอาจริงเอาจังผิดปกติในสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ ใช้กลไกศาลที่เรียกว่าตุลาการภิวัตน์ ใช้กลไกคตส. (คณะกรรมการตรวจสอบการกระทำ ความเสียหายต่อรัฐ) และสุดท้ายใช้พรรคประชาธิปัตย์ โดยการไปฟอร์มรัฐบาลในค่ายทหารแล้วก็ยอมทำทุกอย่างแม้จะรู้ว่าทำเช่นนั้นแล้วประชาชนต้องตาย ทั้งหมดก็เพื่อคำตอบสุดท้ายคือรักษาอำนาจของตัวเอง และพรรคพวก โดยไม่เคารพเสียงส่วนใหญ่ของประชาชน^๓

ในความเห็นของพระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายเสื้อแดง การต่อต้านรัฐประหาร หมายถึงการต่อต้านรัฐประหาร ๑๙ กันยายน ๒๕๕๔ ไม่เห็นด้วยกับการแทรกแซงทางการเมือง

^๓ สัมภาษณ์พระครูปลัดสุวัฒนจริยคุณ, อ้างแล้ว.

ของ “อำนาจนอกระบบการเลือกตั้ง” และไม่ยอมรับกระบวนการต่างๆ ที่สืบเนื่องจากรัฐประหาร เช่น ไม่ยอมรับรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. ๒๕๕๐ ดังที่ พระมหา ดร.ไชว์ ทสฺสนิโย สนับสนุนให้นักรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 กลับมาใช้ หรือสนับสนุนร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญของ นายแพทย์เหวง โตจิราการ รวมทั้งไม่ยอมรับรัฐบาล นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เพราะเห็นว่า เป็นรัฐบาลที่อำมาตย์ พันธมิตร และกองทัพผสมคบคิดกันก่อตั้งขึ้นตามแผนบันได ๔ ขั้น^๙ เพื่อทำลาย พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และทำให้พรรคการเมืองที่มาจาก การสนับสนุนของประชาชนอ่อนแอ ฉะนั้น พระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายเสื้อแดงจึงเห็นว่า จะเป็นประชาธิปไตยได้จะต้องเริ่มจากการเลือกตั้งใหม่ตามข้อเรียกร้องของคนเสื้อแดง ผลการเลือกตั้งเป็นอย่างไร ทุกฝ่ายต้องยอมรับ และให้กระบวนการแก้ปัญหาต่างๆ ดำเนินต่อไปตามครรลองประชาธิปไตย^{๑๐}

ปัญหาเดียวกันนี้ ดูเหมือนพระไพศาล วิสาโล จะมองต่างออกไป ว่าเสื้อแดงนี้เขาไม่ได้พูดชัดเจนใจ เขาบอกว่าจุดยืนก็คือให้ยุบสภาใช่ไหม คือเขาไม่ได้บอกว่าไม่เอารัฐประหาร ซึ่งมันก็ไม่เวิร์ค เพราะว่ามันไม่มีรัฐประหารอยู่แล้วนี่ รัฐบาลอภิสิทธิ์ก็มาจากการเลือกตั้งใช่ไหม อาจจะมีเส้นสนกลในก็แล้วแต่ แต่ว่าเสื้อแดงเนี่ยเขาเรียกร้องยุบสภา เขาไม่ได้เป็นกลุ่มต่อต้านรัฐประหาร

เพราะว่าเขาไม่รู้จะไปต่อต้านกับใคร เพราะรัฐบาลมันไม่ใช่รัฐประหาร^{๑๐}

ข้อความดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นวิธมอง “ข้อเท็จจริง” ที่ต่างกันอย่างชัดเจนระหว่างพระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายเสื้อแดง กับพระสงฆ์ฝ่ายที่ (ท่านยืนยันว่า) เป็นกลาง กล่าวคือฝ่ายเสื้อแดงให้ความสำคัญอย่างมากกับ “ความไม่ถูกต้อง” ที่พระไพศาลเรียกว่า “เส้นสนกลใน” เพราะฝ่ายเสื้อแดงรับไม่ได้กับประเด็นปัญหาที่มีการพูดถึงและวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างเป็นที่ปรากฏแก่สาธารณชนตลอดมาว่า อำมาตย์ กองทัพ พันธมิตร และพรรคประชาธิปัตย์ผสมคบคิดกันล้มรัฐบาลที่ประชาชนเลือก ดังเช่น คำปราศรัยของ นายประพันธ์ คุณนมี สมาชิกคนสำคัญของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยที่เผยแพร่ใน <http://www.manager.co.th> ดังนี้

เพราะพันธมิตรฯ ออกมาสู้รัฐบาลถึงได้พลิกขั้ว อภิสิทธิ์ถึงได้ขึ้นมาเป็นนายกฯ ถ้าไม่มีพันธมิตรทหารจะไปบังคับพวกพรรคร่วม (เน้นโดยผู้วิจัย) ให้พลิกขั้วหรือไม่ ช่วยคิดดูถ้าไม่ใช่พันธมิตรฯ จะได้มาจับปากจับคอเป็นนายกฯ อยู่หรือไม่ ตนไม่เคยเป็นอีแอบ มีแต่อภิสิทธิ์ที่เป็นนายกฯ อีแอบ เป็นพวกตีกิน ที่บอกว่าเกลียดปฏิวัติเหลือเกิน พลเอกอนุพงษ์ (เผ่าจินดา) ก็เป็นหนึ่งในคณะปฏิวัติ แล้วปล่อยให้เขาหัวปักขึ้นมาเป็นนายกฯ ทำไม

และดังเช่นข้อมูลที่ปรากฏในคำปราศรัย ของ นายสนธิ ลิ้มทองกุล แกนนำคนสำคัญของกลุ่มพันธมิตรฯ เองที่กล่าวอ้างถึงบทบาทของตนในระหว่างการต่อสู้เพื่อ

^๙ แผนบันได ๔ ขั้น ของคณะรัฐประหาร คือ ๑) ยุบพรรคไทยรักไทย ๒) ดำเนินคดีอาญาทุจริตคอร์รัปชัน ๓) พรรคแตก ส.ส.วิ่งกระจัดกระจายและสิ้นสุด ๔) การลงประชามติรัฐธรรมนูญและจัดการเลือกตั้งเพื่อมองถ่ายอำนาจให้รัฐบาลที่ไว้ใจได้ (ดู เกษียร เตชะพีระ. รัฐประหาร ๑๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๙ กับการเมืองไทย. รัฐศาสตร์สาร ปีที่ ๒๙, ๓ [กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๑], หน้า ๖๙).

^{๑๐} สัมภาษณ์พระมหา ดร.ไชว์ ทสฺสนิโย, ๑๖ มีนาคม ๒๕๕๓.

^{๑๐} สัมภาษณ์ พระไพศาล วิสาโล, ๕ ตุลาคม ๒๕๕๓.

ล้มรัฐบาลทักษิณ ซึ่งมีคำพูดบางประการที่ชี้ชวนให้เห็นว่า “มีการสมคบคิดกัน” อยู่จริง ตามที่ฝ่ายเสื้อแดงเชื่อ^{๑๑}

ในการสัมภาษณ์พระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายเสื้อแดง เมื่อผู้วิจัยถามว่า ฝ่ายเสื้อเหลืองเขาซูประเด็น “เราจะสู้เพื่อในหลวง” หรือเพื่อปกป้องสถาบันชาติ ศาสน์ กษัตริย์ พระสงฆ์ที่โดยปกติก็ยอมรับหรือเป็นกลไกในการปลุกฝังแนวคิดเช่นนี้แก่ประชาชนอยู่แล้วไม่ใช่หรือ ทำไมไม่เลือกฝ่ายเสื้อเหลือง พระมหา ดร.โชว์ตอบว่า “ถ้าเขาจงรักภักดีจริง ทำไมจึงอ้างสถาบันเพื่อทำลายศัตรูทางการเมือง ดึงสถาบันลงมาเป็นเงื่อนไขในการแบ่งประชาชนออกเป็นสองฝ่าย คือ ฝ่ายเอาสถาบันกับไม่เอาสถาบัน อาตมาว่า มันไม่ถูก สถาบันต้องอยู่เหนือการเมือง ไม่ควรถูกดึงลงมายุ่งการเมือง”^{๑๒} ในขณะที่ พระครูปริยัติธรรมวงศ์ (สุพล ธมฺมวโร) อาจารย์ประจำแขนงวิชาศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น มองว่า

^{๑๑} ระหว่างเดินทางปราศรัยแก่คนไทยในวอชิงตัน ดี.ซี. นายสนธิ ลิ้มทองกุล กล่าวอ้างว่า “...ผมสู้ยู่ก็มีของขวัญมาจากราชสำนักผ่าน มาทางท่านผู้หญิงบุษบา...” และมีความอีกตอนหนึ่งที่นายสนธิ ชี้ว่า “...พลเอกสุรยุทธ์ ไตรมา พลเอกสนธิ ให้คนใกล้ชิดโทรมา ในวังมี เยอะ เส้นสายในวัง ทุกคนสนิทหมด ผมถึงเลย คุณไม่ต้องพูดว่าถึง ไม่ถึงคุณมีอะไรก็พูดมา รับรองถึงหูพระภรรยา...จนกระทั่งมีสัญญาณ บางสัญญาณมาถึงผม จู่ๆ ผมสู้ยู่ก็มีของขวัญมาจากราชสำนักผ่าน มาทางท่านผู้หญิงบุษบาซึ่งเป็นน้องสาวพระราชินี ปรากฏว่าผมได้ รับแค่วันเดียว ผมเข้าไปรับด้วยตัวเองกับท่านผู้หญิงบุษบา โทรศัพท์ มาหาผมเต็มเลย ป้าเปรมให้คนสนิทโทรมา พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ทุกคนโทรมาหมดถามว่าจริงหรือเปล่า...” (โปรดดู เกษียร เตชะพีระ. “รัฐประหาร ๑๙ กันยายน พ.ศ.๒๕๕๔” กัปปการเมืองไทย” รัฐศาสตร์ สาร ๒๙, ๓ [กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๑], หน้า ๕๑). ประเด็น “อำนาจ นอกระบบการเลือกตั้ง” นี้มีการอภิปรายกันมากในเวทีเสวนาต่างๆ หลังรัฐประหาร ๑๙ กันยายน ๒๕๕๔ เป็นต้นมา แต่คำพูดจากปาก นายสนธิ ลิ้มทองกุล ระหว่างเดินสายปราศรัยแก่คนไทยในวอชิงตัน ดี.ซี. ดังกล่าวนี้อาจเป็นหลักฐานชิ้นสำคัญที่ทำให้เสื้อแดงเชื่อว่าการสมคบคิดกันของ “อำนาจนอกระบบ”

^{๑๒} สัมภาษณ์ พระมหา ดร.โชว์, อ้างแล้ว.

ทุกวันนี้คนมันก็พูดกว้าง ข้อมูลอะไร ในอินเทอร์เน็ตพระก็เข้าไปดูได้หมด ก็พอ จะแยกแยะได้ในระดับหนึ่งว่าจะจริงจริง อะไร เท็จ เรื่องสถาบันเกี่ยวข้องกับการเมืองหรือไม่เนี่ย ถ้าฟังจากปากคนเสื้อแดง อาตมาก็ ไม่ค่อยเชื่อเท่าไรนะ แต่ก็มีคำพูดของฝ่าย เสื้อเหลืองเองนั่นแหละ เช่นคำพูดของ นายสนธิ (ลิ้มทองกุล) เรื่องผ้าพันคอสีฟ้า เงินบริจาคช่วยการต่อสู้ของพันธมิตร ๒๕๐,๐๐๐ บาท เป็นต้น เราก็นำมาคิดตาม หลักพุทธนะ พระพุทธเจ้าท่านเคารพธรรม หมายความว่าพระองค์เคารพหลักการที่ ถูกต้อง เพราะการรักษาหลักการที่ถูกต้อง จะทำให้ส่วนรวมอยู่ได้ อาตมาก็เลยคิดว่า เสื้อแดงที่เขาพูดจริงจังกับเรื่องนี้ เขาต้อง การรักษาหลักการประชาธิปไตยนะ ไม่ใช่ ต้องการทำลายสถาบัน”^{๑๓}

แม้แต่พระราชธรรมนิเทศ (พยอม กลฺยาโณ) ที่ยืนยันว่าท่าน ไม่เลือกฝ่าย ก็มองประเด็นเดียวกันนี้ว่า

คือตอนนี้มันปิดกันไม่อยู่แล้ว ถ้า สมัยไม่มีเว็บไม่มีหลักฐานอะไรบางอย่าง แพร่ออกไปได้ เชื่อว่าสำเร็จ ทำได้ ถ้าเอา สมัย 6 ตุลา ชูสถาบันขึ้นมาแล้วก็ปราบ นักศึกษา ปราบประชาชนอะไรเนี่ย มันเป็น เครื่องมือของพวกนั้น แต่ตอนนี้คุณดูแล เล่มนี้เล่มเดียวก็แยแล้ว (ชูหนังสือเรื่อง “ขบวนการล้มเจ้า”) ไปไม่รอด^{๑๔}

^{๑๓} สัมภาษณ์ พระครูปริยัติธรรมวงศ์ (สุพล ธมฺมวโร) ๘ สิงหาคม ๒๕๕๓.

^{๑๔} สัมภาษณ์ พระราชธรรมนิเทศ (พยอม กลฺยาโณ), ๒๖ กันยายน ๒๕๕๓.

ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายเสื้อแดงมอง “ข้อเท็จจริง” และ “ประเมินค่า” สิ่งที่พระไพศาลเรียกว่า “เส้นสนกลใน” ในความหมายที่เป็นปฏิปักษ์ต่อความเป็นประชาธิปไตย

ฉะนั้น เมื่อคนเสื้อแดงมองว่ารัฐบาลอภิสิทธิ์เกิดจากหรือเป็นรัฐบาลที่สืบเนื่องมาจากเส้นสนกลในที่เป็นปฏิปักษ์ต่อประชาธิปไตย พระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายเสื้อแดงจึงสนับสนุนเหตุผลทางการเมืองเรื่องปฏิเสธรัฐประหารและอำนาจนอกระบบดังกล่าวแล้ว และเห็นว่าวาทกรรมปกป้องสถาบันชาติ ศาสน์ กษัตริย์ เป็นเพียง “มายาภาพ” ที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อทำลายฝ่ายตรงข้าม หรือเพื่อช่วยชนะทางการเมือง แต่เส้นสนกลในเป็น “ข้อเท็จจริง” ที่ขัดต่อหลักการประชาธิปไตย เพราะโดยเนื้อแท้แล้วกระบวนการของ “เส้นสนกลใน” นั่นเองที่ล้มรัฐบาลที่ประชาชนเลือก ซึ่งเป็นการละเมิดเจตจำนงทั่วไปของประชาชน

๒. เหตุผลทางจริยธรรม พระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายเสื้อแดงส่วนใหญ่อยากเห็นสังคมมีความยุติธรรม ไม่ต้องการสองมาตรฐาน จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์เป็นรายบุคคลที่ปรากฏทางสื่อมวลชนว่าท่านเป็นพระเสื้อแดง หรือแสดงความคิดเห็นเชิงสนับสนุนเสื้อแดง รวมทั้งพระสงฆ์ที่ออกมาชุมนุมร่วมกับคนเสื้อแดง ความเห็นที่ตรงกันมากที่สุดคือ เห็นว่ารัฐประหารและระบบการเมืองที่สืบเนื่องจากรัฐประหารเป็นระบบที่ทำให้สังคมไทยไม่มีความยุติธรรม และมีสองมาตรฐานอย่างไม่อาจยอมรับได้

ผู้วิจัยสัมภาษณ์ พระสงฆ์ที่ยืนยันว่าท่านเลือกฝ่ายเสื้อแดง คือ พระกิตติญาณโสภณ (หนูปิ่น ญาณกิตฺติ) ที่ปรึกษา รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ดร.พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต (สุกันยา อรุโณ) รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น และพระครูปริยัติธรรมวงศ์ (สุพล ธมฺมวโร) อาจารย์ประจำสาขาวิชาปรัชญาและศาสนา มหาวิทยาลัยเดียวกัน โดยเรียนถามว่า “สมัย

รัฐบาลทักษิณก็ถูกมองว่ามีสองมาตรฐานไม่ใช่หรือ” พระคุณเจ้าทั้งสามรูป อธิบายทำนองเดียวกันว่า

ถึงแม้สมัยทักษิณจะมีสองมาตรฐานก็ไม่ใช่ขนาดนี้ คือตอนนั้นมันมีประชาชนแบ่งออกเป็นเสื้อเหลืองเสื้อแดงชัดเจน ฝ่ายหนึ่งทำอะไรก็ไม่ผิด ฝ่ายหนึ่งไม่ว่าจะทำอะไรก็ผิด ความตายของคนฝ่ายหนึ่งมีความหมายเป็นวิรบุรุษวิรสตรีที่เสียสละชีวิตปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์ แต่ความตายของอีกฝ่ายไร้ค่า เป็นฝ่ายผู้ก่อการร้าย ขบวนการล้มเจ้า ซึ่งเรารู้ๆ กันอยู่ว่าข้อเท็จจริงมันไม่ได้เป็นแบบนั้น...ที่สำคัญคือ การอ้างว่ารัฐบาลทักษิณก็สองมาตรฐานมันไม่ใช่เหตุผลที่สนับสนุนได้ว่าการใช้สองมาตรฐานในปัจจุบันนี้ถูกต้อง เช่นเดียวกับที่อ้างว่ารัฐบาลทักษิณคอร์รัปชันมันก็ไม่ใช่เหตุผลที่ควรให้เราเพิกเฉยต่อการคอร์รัปชันอย่างมากในรัฐบาลอภิสิทธิ์^{๙๔}

ดร.พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต เล่าเพิ่มเติมว่า

หลายๆ เรื่องในเกมการเมืองอาตมาก็ไม่สามารถรู้ได้ว่าอะไรจริงอะไรเท็จ ต่างฝ่ายต่างก็กล่าวหากันมาไป ใครอยู่เบื้องหน้าเบื้องหลังบ้างก็ไม่รู้ได้ด้วยตนเอง แต่ที่เห็นได้ชัดเลย ที่เป็นข้อเท็จจริงที่เห็นได้เต็มตาเลย คือ ชาวบ้านเขาเสียใจ เขาเป็นเดือดเป็นแค้น หลากๆ คน ร้องให้เสียใจที่รัฐบาลที่เขาเลือกถูกล้มไป คุณทักษิณจะหลอกให้ชาวบ้านรักคลั่งไคล้ได้ขนาดนี้หรือถ้าเขาไม่ได้ทำประโยชน์อะไรให้ชาวบ้านเลย ป้าที่ขายลูกชิ้นปิ้งข้างวัดบอกว่าจะใจนั้นมันก็จนมาตั้งแต่พ่อแม่ปู่ย่าตายาย ก็ไม่ได้อ้างความจนออกมาข่มขู่ความเมตตาจาก

^{๙๔} สัมภาษณ์เมื่อ ๘ สิงหาคม ๒๕๕๓.

ใครทรอก แต่ที่ถูกรู้ประชาชน ปล้นอำนาจ
ประชาชนนี้มันทนไม่ได้ มันไม่ยุติธรรม^{๑๑}

เพื่อให้ทราบรายละเอียดของเหตุผลเรื่องความยุติธรรมของพระสงฆ์ส่วนใหญ่ที่เลือกฝ่ายเสื้อแดงชัดเจนขึ้น ผู้วิจัยจึงจัดโครงการเสวนาแบบโป๊กสกรูปร่วมกับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น^{๑๒} กำหนดหัวข้อเสวนาชื่อ “บทบาทของพระสงฆ์กับการสร้างจิตสำนึกความเป็นธรรมทางสังคม” โดยนิมนต์พระครูปลัดสุวัฒนจริยคุณ รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาญณรงค์ บุญหนุน ภาควิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นวิทยากร มีพระนิสิต และคณาจารย์เข้าร่วมเสวนา จำนวน ๙๗ รูป นิสิตฆราวาส และประชาชนทั่วไป ๑๔ คน^{๑๓} ประเด็นปัญหาความไม่เป็นธรรมที่อภิปรายกัน สรุปได้ดังนี้

๑) ความไม่ยุติธรรมระดับพื้นฐาน คือความไม่ยุติธรรมในเรื่องอำนาจต่อรองทางการเมือง เป็นข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ว่า คนชนบทเลือกรัฐบาล คนกรุงเทพฯ ล้มรัฐบาล แต่คราวนี้คนต่างจังหวัดคนชนบทไม่ยอม พวกเขาลุกขึ้นมาสู้เพราะอาจเป็นครั้งแรกที่คนเหล่านี้เห็นว่ารัฐบาลที่เขาเลือกมีนโยบายที่เป็นประโยชน์แก่เขาอย่างเป็นรูปธรรม เช่น ๓๐ บาทรักษาทุกโรค กองทุนหมู่บ้าน พักหนี้เกษตรกร เป็นต้น ฉะนั้น พระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายเสื้อแดงท่านเห็นด้วยกับชาวบ้านที่ว่า “มันไม่ยุติธรรมที่คนส่วนใหญ่เลือกรัฐบาลแล้ว

ถูกคนส่วนน้อยทำรัฐประหาร” รัฐบาลจะดีจะเลวอย่างไร ประชาชนส่วนใหญ่ต่างหากเป็นผู้ตัดสิน อภิลิทธิชนส่วนน้อยไม่มีความชอบธรรมใดๆ ที่จะมาคิดแทนตัดสินใจแทน

๒) การนับค่าความเป็น “คน” ของประชาชนไม่เท่ากัน เช่น ฝ่ายที่เรียกร้องให้กองทัพทำรัฐประหารเสนอสูตร ๓๐/๓๐ คือให้ลัดส่วนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มาจากการสรรหาร้อยละ ๓๐ ขณะที่ให้ลัดส่วนสมาชิกสภาที่มาจากการเลือกตั้งร้อยละ ๓๐ ซึ่งข้อเสนอนี้มาจากสมมติฐานหรือข้อกล่าวหาบนเวทีการชุมนุมของกลุ่มพันธมิตรฯ ตลอดมาที่ว่า คนชนบท คนต่างจังหวัด ไร้การศึกษา ไม่รู้ประชาธิปไตย ถูกหลอก ถูกซื้อด้วยเงิน เป็นเครื่องมือของนักการเมืองโกง ออกเสียงเลือกตั้งเพราะเห็นแก่ผลประโยชน์เฉพาะหน้าสำคัญกว่าผลประโยชน์ของชาติ ฯลฯ ทักษะเช่นนี้ไม่ยุติธรรมเพราะขัดกับหลักความเสมอภาคของ “๑ คน = ๑ เสียง” อันเป็นหลักการพื้นฐานอย่างหนึ่งของประชาธิปไตย

๓) ในการปฏิบัติต่อการชุมนุมของคนเสื้อแดง รัฐบาลใช้ “วาทกรรมฉ้อฉล” เช่น *ขอคืนพื้นที่ กระชับพื้นที่ คืนความสุขให้คนกรุงเทพฯ ขบวนการก่อการร้าย ขบวนการล้มเจ้า เป็นต้น* ซึ่งต้องการสร้างภาพให้คนเสื้อแดงดูเลวร้ายเกินเหตุ เป็นภัยคุกคามต่อคนกรุงเทพฯ ต่อความสงบสุขของบ้านเมือง ความมั่นคงของสถาบันหลักของชาติ นี่คือการฉ้อฉลต่อการใช้เสรีภาพทางการเมืองของคนเสื้อแดง ทำให้สังคมเห็นว่าพื้นที่ถนน พื้นที่จราจร ย่านเศรษฐกิจสำคัญกว่า “พื้นที่เสรีภาพทางการเมือง” ของประชาชน และกระทั่งสำคัญกว่าชีวิตประชาชน พระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายเสื้อแดงมองว่าการใช้วาทกรรมฉ้อฉลดังกล่าวผิดศีลข่มขู่ ไม่ยุติธรรมต่อการใช้เสรีภาพทางการเมืองของประชาชน และทำให้ไม่ยุติธรรมยิ่งขึ้นไปอีกเมื่อการใช้วาทกรรมฉ้อฉลนั้นไปสร้างความชอบธรรมให้กับการใช้กำลังทหารสลายการชุมนุม จนเป็นเหตุให้ประชาชนล้มตายและบาดเจ็บจำนวนมาก เป็นการผิดศีลข้อปาณาติบาตซ้ำเติมอีก

^{๑๑} สัมภาษณ์ ดร.พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต (สุกันยา อรุโณ) ๘ สิงหาคม ๒๕๕๓.

^{๑๒} เหตุที่เลือกมหาวิทยาลัยแห่งนี้ เพราะจากการเก็บข้อมูลก่อนหน้าทราบว่าพระนิสิตแห่งนี้ส่วนใหญ่เลือกฝ่ายเสื้อแดง รองอธิการบดีของวิทยาเขตแห่งนี้กล่าวกับผู้วิจัยเองว่า “ท่านเป็นคนจัดกรับ-ส่งให้กับพระนิสิต หรือพระสงฆ์กลุ่มสังฆสมาคมศิษย์ที่เดินทางไปชุมนุมร่วมกับคนเสื้อแดงที่กรุงเทพฯ”

^{๑๓} จัดเสวนาเมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๕๓ เวลา ๑๓.๐๐-๑๖.๓๐ น. ณ ห้องประชุมสมศักดิ์-ระเบียบรัตน์ พงษ์พานิช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น.

๔) ที่ถือว่าไม่ยุติธรรมอย่างยิ่งคือ “อำนาจนอกระบบการเลือกตั้ง” หรือจะเรียกว่าอำนาจตามจารีตอำมาตย์ หรืออะไรก็แล้วแต่ สรุปรูปว่าเป็นอำนาจที่โดยหลักการประชาธิปไตยแล้วไม่มีสิทธิจะเข้ามายุ่งเกี่ยวกับการเมืองในลักษณะการแทรกแซง ชี้นำ กำกับ ครอบงำใดๆ แต่จากข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น ปฏิเสธไม่ได้ว่ามีอำนาจนอกระบบเข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมืองจนทำให้เกิดรัฐประหารและเกิดความแตกแยกของประชาชนในชาติสืบเนื่องต่อมา

ในที่เสวนา มีการพูดกันว่าหากสังคมไทยไม่มีการกำหนดกติกาให้อำนาจนอกระบบอยู่เหนือการเมืองจริงๆ หรือไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมืองจริงๆ ปัญหาความขัดแย้งความไม่เป็นธรรมเชิงโครงสร้างอำนาจทางการเมือง หรือความไม่เป็นธรรมของอำนาจต่อรองทางการเมืองก็มองไม่ออกว่าจะแก้ได้อย่างไร และความรุนแรงจะไม่เกิดขึ้นอีกได้อย่างไร (นิสิตมหาวิทยาลัยที่เข้าร่วมเสวนาเป็นผู้ตั้งข้อสังเกตนี้)

๕) หลักความยุติธรรมอย่างหนึ่งตามคำสอนของพุทธศาสนา คือ “หลักกรรม” ซึ่งสาระสำคัญคือ “หลักความรับผิดชอบต่อการกระทำและผลของการกระทำอย่างเท่าเทียม” เพราะการกระทำของเราเกิดจากการใช้เสรีภาพในการเลือก เมื่อเป็นการกระทำที่เราเลือกเองเราต้องรับผิดชอบต่อผลของการกระทำที่เราเลือกนั้นอย่างเท่าเทียม ฉะนั้น “เมื่อทำดี ย่อมได้รับผลดี ทำชั่วย่อมได้รับผลชั่ว” อย่างเท่าเทียมกัน ไม่ว่าผู้กระทำนั้นจะเป็นคนธรรมดาหรือชนชั้นไหนๆ ก็ตาม แต่การสลายการชุมนุมที่เป็นเหตุให้คนตายและบาดเจ็บจำนวนมาก ผู้กระทำกลับไม่แสดงความรับผิดชอบ และไม่มีหลักประกันอะไรที่ทำให้ฝ่ายที่สูญเสียเชื่อได้ว่ากระบวนการยุติธรรมภายใต้ระบบการเมืองในการครอบงำของอำมาตยาธิปไตยที่เป็นอยู่นี้จะอำนวยความยุติธรรมโดยการนำตัวผู้กระทำความผิดมารับโทษหรือรับผิดชอบต่อผลของการกระทำ

๓. ประเด็นความยุติธรรมที่เกี่ยวกับปัญหาของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ผู้วิจัยได้รับโอกาสเข้าไปพูดคุยกับพระนิสิตมหาจุฬาฯ วิทยาเขตขอนแก่น โดยทางอาจารย์ผู้สอนรวมพระนิสิตสาขาวิชาปรัชญา ชั้นปีที่ ๒ และ ๓ ในห้องเรียนเดียวกัน พระนิสิตส่วนใหญ่บอกว่าเลือกฝ่ายเสื้อแดง มีบางรูปบอกว่าเคยไปชุมนุมกับคนเสื้อแดงที่กรุงเทพฯ ผู้วิจัยถามประเด็นหนึ่งคือ พระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายเสื้อแดงส่วนใหญ่จะบอกว่าต้องการความยุติธรรม แต่การเลือกฝ่ายเสื้อแดงก็ถูกมองว่า “สู้เพื่อทักษิณ” ซึ่งถูกกล่าวหาว่าคอร์รัปชัน การสู้เพื่อคนที่ถูกกล่าวหาว่าคอร์รัปชันจะเป็นการยุติธรรมแก่สังคมโดยรวมหรือ” พระนิสิตรูปหนึ่งแสดงความเห็นว่า

มีรัฐบาลไหนที่ไม่โกง อาตมาเชื่อว่ามันก็โกงกันทั้งนั้น รัฐบาลนี้ก็โกง คือใครมาให้อำนาจก็โกงกันทั้งนั้นแหละ นี่คือความจริงของการเมืองไทย เมื่อความจริงมันเป็นแบบนี้ คือมีคนโกงสองประเภท หนึ่งโกงเข้าตัวเองอย่างเดียวไม่มีผลงานช่วยเหลือประชาชน สองโกงแต่มีผลงานช่วยเหลือประชาชน ชาวบ้านเขาก็ต้องเลือกคนหลัง ชาวบ้านเขามาพูดกับอาตมาเลยว่าเวลาเลือกตั้ง พรรคการเมืองทุกพรรคก็ซื้อเสียงกันทั้งนั้น ทางราชการพรรคก็ให้เลือกพรรคที่ไม่ซื้อเสียง แต่พรรคแบบนี้ไม่มี เขาก็รับเงินมันทุกพรรค แต่เวลาเลือกเขาเลือกพรรคที่เขาเห็นว่ามโนนโยบายที่เป็นประโยชน์แก่เขาจริงๆ อย่างนี้จะเรียกว่าชาวบ้านโง่ได้ไหม อาตมาว่าไม่ใช่...ที่พูดนี้ไม่ได้สนับสนุนคนโกงนะ แต่ความจริงเป็นแบบนี้ การเมืองที่ชาวบ้านสัมผัสจริงๆ มันเป็นแบบนี้ จะให้พวกเขาทำยังไง

ส่วนพระมหา ดร.โซวี และพระครูปลัดสุวัฒน-
จริยคุณ^{๙๔} มองตรงกันว่า “ถ้าคอร์รัปชันจริง พ.ต.ท.ทักษิณ
ก็ต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ไม่ใช่ทำรัฐประหาร แล้ว
ก็เป็นโจทก์เอง ตั้งคณะบุคคลขึ้นมาสืบสวนสอบสวนเอง ส่ง
ฟ้องศาลเองได้ แบบนี้ไม่ใช่กระบวนการยุติธรรมปกติที่ต้อง
เป็นกลางจริงๆ” แต่พระไพศาล วิสาโล มองต่างออกไปว่า

ที่ไม่ยุติธรรมชัดเจนคือเรื่องรัฐประหาร
การโค่นล้มคุณทักษิณด้วยกำลังอาวุธ เป็น
สิ่งไม่ถูกต้อง ส่วนเรื่องคดีความของแกะนั้น
เสียงกันไม่ได้ คืออย่างน้อยเขาให้แกมาพิสูจน์
ตัวเอง ให้แกมาแก้ต่างในศาล อันนี้มีข้อ
ถกเถียงทางกฎหมายมากมาย ว่ายุติธรรม
ต่อคุณทักษิณหรือไม่ อาตมาก็ไม่มีความรู้
พอที่จะตอบ มีเรื่องหนึ่งที่แย้งว่า คำฟ้องมา
จาก คตส.ใช้ม็อบ ซึ่งเกิดจากการรัฐประหาร

แต่อาจารย์แก้วสรร (อดิโพธิ) ก็อธิบาย
ว่า แก้วร่วม คตส. เพราะ เห็นว่ากระบวนการ
ทั้งหมดต้องมาจบลงที่ศาล ต้องให้ศาลตัดสิน
แกบอกว่าคุณไม่มีตรงนี้แกก็ไม่มี คือแกยัง
เห็นว่ามันต้องไปพิสูจน์กันในศาล ซึ่งบาง
กรณีคำฟ้องของ คตส. ก็ตกใช้ม็อบ มันก็ตก
หลายอัน ซึ่งอาตมาว่าก็แฟร์ดี ไม่ใช่ว่าคำฟ้อง
หรือข้อกล่าวหาของ คตส. ทุกข้อศาลรับหมด
หลายข้อก็ไม่รับ เพราะฉะนั้น ในแง่นี้มันก็ได้
ได้หมายความว่าแกไม่ได้รับความยุติธรรม
จากกระบวนการยุติธรรม... แต่สิ่งที่เป็น
ปัญหาซึ่งเสียงไม่ได้เลยก็คือการรัฐประหาร
เป็นสิ่งที่ผิดมากเลย^{๙๕}

อย่างไรก็ตาม เราอาจเข้าใจเหตุผลของพระสงฆ์
ที่เลือกฝ่ายเสื้อแดงได้ชัดเจน ถ้าเรานึกถึงว่าสิ่งที่บ่งบอกถึง
ความเป็นสังคมประชาธิปไตยสมัยใหม่ที่ขาดไม่ได้คือหลัก
“นิติรัฐ” (rule of law) หรือหลักการปกครองโดยกฎหมาย
หัวใจสำคัญของหลักนิติรัฐคือสิ่งที่ภาษากฎหมายเรียกว่า
“due process” หมายถึง “กระบวนการอันเหมาะสมอันควร”
หรือวิธีการที่ถูกต้องชอบธรรมในการดำเนินการตาม
กระบวนการยุติธรรมที่ต้องยึดหลักความเสมอภาคตาม
กฎหมาย ความถูกต้องตามวิธีการและขั้นตอนต่างๆ ใน
การสืบสวนสอบสวน การส่งฟ้องไปจนถึงการตัดสินที่
เที่ยงธรรมนักวิชาการที่สนับสนุนฝ่ายเสื้อแดงเห็นว่า due
process จะมีได้ก็ต่อเมื่อมีการปกครองด้วยหลัก นิติรัฐ และ
ตามกรอบคิดของโลกประชาธิปไตยสมัยใหม่ (modern
democracy) หลักนิติรัฐก็มีอยู่จริงภายใต้ระบอบประชาธิปไตย
เท่านั้น^{๙๖}

ฉะนั้น กระบวนการทุกอย่างที่สืบเนื่องจาก
รัฐประหารในการเอาผิดกับ พ.ต.ท.ทักษิณ จึงไม่ยุติธรรม
เพราะไม่ใช่ due process และเมื่อเทียบกับการที่ศาล
รัฐธรรมนูญยกฟ้องคดียุบพรรคประชาธิปัตย์กับทุกคดีที่
ดำเนินการกับ พ.ต.ท.ทักษิณ ยิ่งเห็นได้ชัดว่า กรณียกฟ้อง
พรรคประชาธิปัตย์ศาลได้ให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับ due
process คือคดีขาดอายุความย่อมถือว่าไม่เข้าองค์ประกอบ
ของ due process ก็ไม่ต้องพิจารณาข้อเท็จจริง แต่คดีที่
เกี่ยวกับ พ.ต.ท.ทักษิณ ไม่ต้องใส่ใจ due process เพราะ
ไม่มี due process มาตั้งแต่ต้น คือทำรัฐประหารแล้วก็
เป็นโจทก์เอง ตั้งคณะบุคคล (ที่อยู่ในฝ่ายวิพากษ์วิจารณ์
กล่าวหาว่า พ.ต.ท.ทักษิณ ทูจจริต) ขึ้นมาสอบสวนเอาผิดเอง
ส่งฟ้องศาลได้เอง เป็นต้น

^{๙๔} สัมภาษณ์พระมหา ดร.โซวี และพระครูปลัดสุวัฒนจริยคุณ,
อ้างแล้ว.

^{๙๕} สัมภาษณ์พระไพศาล, อ้างแล้ว.

^{๙๖} ดูสมศักดิ์ เจียมธีรสกุล.ความคิดเห็นท้ายบทความ : นักปรัชญา
ชายขอบ. นิรโทษกรรมทักษิณเท่ากับยกเลิกรัฐประหาร? [http://
www.prachatai.com/journal/2010/01/27301](http://www.prachatai.com/journal/2010/01/27301) (เข้าถึงเมื่อ
๒๐/๑๐/๒๕๕๔

การใช้กระบวนการยุติธรรมที่ไม่มี due process ซึ่งมีปัญหาเรื่อง “ความเป็นอิสระ” หรือ “เป็นกลาง” ดังกล่าวนี้เอง ที่พระสงฆ์ฝ่ายเสื้อแดงเห็นว่าไม่ยุติธรรมแก่ พ.ต.ท.ทักษิณ (หรือแก่ใครก็ตามที่ถูกดำเนินการด้วยกระบวนการที่ไม่ใช่ due process ดังกล่าว)

ฉะนั้น แม้พระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายเสื้อแดง จะถูกมองว่าสู้เพื่อช่วยคนผิด แต่ตามความเห็นของท่านที่กล่าวมา อาจอธิบายได้ว่า การสู้เพื่อ พ.ต.ท.ทักษิณในประเด็นดังกล่าวไม่ใช่เรื่องผิด หรือเสียหายต่อหลักการ (ในที่นี้คือ “หลักความยุติธรรม”) เพราะในที่สุดแล้วสามารถอธิบายได้อย่างมีเหตุผลว่า ไม่ใช่สู้เพื่อตัวบุคคล แต่เป็นการปกป้อง “หลักความยุติธรรม” ในความหมายที่ว่า “ถ้าใครก็ตาม ถูกกล่าวหาว่าทำความผิด (เช่น คอร์รัปชัน) เขาก็ควรได้รับ ความยุติธรรมในเบื้องต้นโดยมีโอกาสได้ต่อสู้ในกระบวนการยุติธรรมที่ชอบธรรมด้วยหลักนิติรัฐ” หรือกระบวนการยุติธรรมที่มี due process ภายใต้ระบอบประชาธิปไตย ไม่ใช่กระบวนการยุติธรรมที่ไม่เป็นอิสระจากการกำกับของอำนาจรัฐประหาร

เหตุผลทางการเมืองและเหตุผลทางจริยธรรมของพระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายเสื้อเหลือง

เหตุผลของพระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายเสื้อเหลืองซึ่งส่วนใหญ่คือพระสงฆ์ในภาคใต้ จะเห็นว่าเหตุผลทางการเมืองคือต่อต้านรัฐบาลคอร์รัปชัน และต้องการประชาธิปไตย ส่วนเหตุผลทางจริยธรรม ต้องการเห็นการเมืองมีจริยธรรม มีธรรมาธิปไตย และต้องการให้ยุติความขัดแย้งด้วยสันติวิธี เหตุผลดังกล่าวนี้สอดคล้องกับเหตุผลของกลุ่มสมณะสันติอโศกที่ต่อต้านรัฐบาลคอร์รัปชัน และต้องการการเมืองใหม่ที่สะอาดโปร่งใส ได้คนดีมีคุณธรรมมาปกครองบ้านเมือง

หากพิจารณาเหตุผลต่อต้านคอร์รัปชัน ต้องการประชาธิปไตยหรือการเมืองใหม่ที่สะอาดโปร่งใส จะเห็นได้ว่า สักส่วนหนึ่งของพระสงฆ์ที่อ้างเหตุผลดังกล่าวเป็นสัดส่วนที่สูง

อย่างมีนัยสัมพันธ์กับสัดส่วนที่ไม่ต้องการให้ พ.ต.ท.ทักษิณ กลับมาเป็นนายกรัฐมนตรี คือ สักส่วนของพระสงฆ์ที่ต่อต้านคอร์รัปชันร้อยละ ๒๙ ต้องการประชาธิปไตย ร้อยละ ๒๙ ต้องการเห็นการเมืองมีจริยธรรม มีธรรมาธิปไตย ร้อยละ ๓๗ และต้องการให้ยุติความขัดแย้งด้วยสันติวิธี ร้อยละ ๒๒ ในขณะที่ไม่ต้องการให้ พ.ต.ท.ทักษิณกลับมาเป็นนายกฯ ร้อยละ ๑๘ ซึ่งอาจดูเป็นเหตุผลเรื่องตัวบุคคลที่สูงกว่าพระสงฆ์ในภาคอื่นๆ

ถ้าการไม่ต้องการให้ พ.ต.ท.ทักษิณกลับมาเป็นนายกฯ เพราะเห็นว่ารัฐบาลของ พ.ต.ท.ทักษิณคอร์รัปชัน และเป็นอุปสรรคต่อประชาธิปไตยหรือการเมืองที่สะอาดโปร่งใส ก็อธิบายได้ว่าเหตุผลของพระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายเสื้อเหลืองเป็นเหตุผลเรื่องส่วนรวม กระนั้น ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตัว พ.ต.ท.ทักษิณ ก็เป็นปัญหาที่พระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายเสื้อเหลืองควรมีคำตอบให้กับตัวเอง เช่นเดียวกับที่พระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายเสื้อแดงมีคำตอบให้กับตัวเอง

ปัญหาของพระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายเสื้อเหลืองก็คือ (สมมติ) ถึงแม้ว่า พ.ต.ท.ทักษิณจะคอร์รัปชันจริง แต่สมควรหรือไม่ที่จะใช้วิธีรัฐประหารดำเนินการกับเขา ดูเหมือนคำอธิบายของท่านสมณะโพธิรักษ์^{๒๒} จะช่วยตอบปัญหานี้ เช่น

ถ้าเป็นรัฐประหารในความหมายที่ว่า เราเห็นคณะรัฐใต้ที่กำลังบริหารอยู่ไม่ถูกต้อง เป็นคณะที่ไม่สมควรบริหารประเทศอยู่ รัฐบาลใดที่ทำแล้วไม่ดีก็เลยล้มรัฐบาลนั้น เรียกว่าประหาร ล้มรัฐบาลนั้นเสีย แล้วก็มา

^{๒๒} ข้อมูลที่ว่าพระสงฆ์ภาคใต้เลือกฝ่ายเสื้อเหลืองมากที่สุด (ร้อยละ ๒๗.๓) นั้น เป็นข้อมูลที่พบจากแบบสอบถาม ไม่ใช่พบจากการที่พระสงฆ์รูปใดรูปหนึ่งแสดงบทบาทว่าเลือกฝ่ายเสื้อเหลือง อย่างเป็นที่ประจักษ์แก่สาธารณะ ฉะนั้น ผู้วิจัยจึงเลือกนำเสนอเหตุผลของท่านสมณะโพธิรักษ์เพราะเห็นว่าท่านแสดงออกต่อสาธารณะว่าเลือกฝ่ายเสื้อเหลืองอย่างชัดเจนที่สุด

จัดสรรให้ดี ไม่ใช่มาสร้างอำนาจบาตรใหญ่...
แต่มาจัดสรรให้ดีเป็นอำนาจของประชาชน
ที่แท้จริง มาทำให้ถูกต้องตามประชาธิปไตย
ที่แท้จริง ไม่ใช่ไปยึดอำนาจแล้วก็ทำตาม
อำเภอใจ ดังที่กล่าวแล้ว มาทำอย่างถูกต้องตาม
หลักการของ ประชาธิปไตย ถ้ารัฐประหาร
แบบนี้มันก็เยี่ยม^{๒๓}

แสดงให้เห็นว่า “รัฐประหารเพื่อขจัดรัฐบาล
คอร์รัปชันเป็นสิ่งที่ชอบธรรม” ทัศนะเช่นนี้เกิดจาก
การประเมินค่ารัฐประหารกับคอร์รัปชันต่างกัน ดังที่ท่าน
อธิบายว่า “คอร์รัปชันมันก็ชัด ง่ายอยู่แล้วว่ามันเป็นเรื่อง
ที่พิสูจน์ให้ได้ยืนยันให้ได้ว่ามันเป็นเรื่องทุจริต เป็นเรื่องที่โกง
เป็นเรื่องที่ไม่เข้าทำเป็นเรื่องที่เบียดเบียน เป็นเรื่องทุจริต
เป็นเรื่องอะไรก็แล้วแต่” หมายความว่า คอร์รัปชันมี “ค่า”
(value) ด้านเดียวคือเป็นลบหรือเป็นสิ่งชั่วร้ายเท่านั้น
แต่รัฐประหารมีค่าสองด้านคือทั้งเลวและดี ถ้ารัฐประหาร
เพื่ออำนาจบาตรใหญ่ของตัวเอง พวกตัวเองก็เลว ถ้า
รัฐประหารดังที่ท่านว่าข้างต้นก็เป็นสิ่งที่ดี

ปัญหา “รัฐประหารเพื่อขจัดรัฐบาลคอร์รัปชัน”
หากจะมองว่าเป็นปัญหาเชิงหลักการก็อาจถกเถียงกันได้
โดยตั้งคำถามที่จริงจัง เช่น ในระบอบประชาธิปไตยควร
ยอมให้มีการทำรัฐประหารได้หรือไม่ ดูเหมือน ศาสตราจารย์
กิตติคุณปรีชา ช้างขวัญยืน จะอธิบายปัญหาเชิงหลักการ
ดังกล่าวนี้ว่า

ประชาธิปไตยปฏิวัติได้ไหม เราคิด
เหมือนกับว่าการปฏิวัติเป็นสิ่งตรงข้ามกับ
ประชาธิปไตย แต่ว่าจริงๆ โดยหลักการก็คือ
การปฏิวัติในระบอบประชาธิปไตยนี่เป็น
ไปได้

...ใครก็ปฏิวัติได้ คือคำว่าปฏิวัตินี่เขา
ไม่ได้ระบุว่าประชาชนต้องปฏิวัติ แต่ว่าเวลา
ใครปฏิวัติก็อ้างประชาชนทั้งนั้นแหละ
จะเป็นแกนนำหรือว่าจะเป็นทหารมันก็คือ
คนที่เอาประชาชนมาเป็นกำลัง ที่นี้การปฏิวัติ
นี่คอนเซ็ปต์ของมันก็คือว่า อำนาจกลับไปสู่
ประชาชนอีกครั้งหนึ่ง แล้วก็ต้องจัดการกัน
ไป คือคล้ายๆ กับว่าถ้าอยู่อย่างนี้ มันก็ถึง
ทางตันแล้ว

แต่ว่าวิธีนี้เขาก็ไม่นิยม ประชาธิปไตย
จริงๆ เขาก็ไม่นิยมหลักการข้อนี้ เพราะว่า
มันก็ปฏิวัติกันเรื่อยไป แล้วมันอ้างแล้วก็จะ
ทำให้เสียมากกว่าดี แต่ว่าถึงจุดๆ หนึ่งถ้า
ประเทศจะลำบาก ประเทศจะเสียหายร้าย
แรง มันก็เปิดโอกาสให้ คือเขาเรียกว่าเป็น
“สิทธิในการปฏิวัติ” (ซึ่ง) มีอยู่ใน (งานเขียน)
ของจอห์น ล็อค เลย์ ต้นกำเนิดเลย แล้วจอห์น
ล็อค นี้ ความคิดของเขาก็สืบไปทางฝรั่งเศส
ก็เป็นของมองเตสกีเออ ที่เรานำมาใช้ แล้ว
ถ้าไปทาง อเมริกาก็เป็นโทมัส เจฟเฟอร์สัน
ก็ไปเป็น Declaration (คำแถลงการณ์-ผู้วิงัย)
ของสหรัฐอเมริกา^{๒๔}

อย่างไรก็ตาม แม้ในทางหลักการรัฐประหารหรือ
การปฏิวัติในระบอบประชาธิปไตยอาจทำได้เมื่อปัญหา
การเมืองของประเทศถึง “ทางตัน” จริงๆ แต่ก็อาจมีคำถาม
ว่าใครคือผู้ตัดสินว่าประเทศถึง “ทางตัน” ใช้เกณฑ์อะไร
ในการตัดสิน และเกณฑ์ตัดสินนั้นจะถูกทำให้เป็นเกณฑ์ที่
ประชาชนส่วนใหญ่มี “ฉันทามติ” ร่วมกันได้อย่างไร

^{๒๓} สัมภาษณ์สมณะโพธิรักษ์, อ้างแล้ว.

^{๒๔} สัมภาษณ์ศาสตราจารย์กิตติคุณปรีชา ช้างขวัญยืน ๓๐ สิงหาคม
๒๕๕๓.

ในกรณีรัฐประหาร ๑๙ กันยายน ๒๕๔๙ ถ้าไปถามคนเสื้อแดงก็จะได้รับคำตอบว่า “ทางตัน” ยังไม่มี และถ้าจะคิดว่ามีก็ไม่ใช่เกิดจาก พ.ต.ท.ทักษิณ หรือฝ่ายเสื้อแดง เพราะหลังจากศาลตัดสินให้การเลือกตั้งวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๔๙ เป็นโมฆะตามกระแสพระราชดำรัสของในหลวงในวันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๔๙ ที่ว่า “การเลือกตั้งที่มีพรรคการเมืองพรรคเดียวไม่เป็นประชาธิปไตย”^{๒๕} จากนั้น พ.ต.ท.ทักษิณ ก็เรียกร้องให้มีการเลือกตั้งใหม่ประมาณกลางเดือนตุลาคม ๒๕๔๙ พร้อมประกาศไม่รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี หากพรรคไทยรักไทยชนะเลือกตั้ง แต่เมื่อ พ.ต.ท.ทักษิณ เดินทางไปปราศรัยที่องค์การสหประชาชาติ (UN) เวลาเดียวกันนั้นพันธมิตรก็นัดชุมนุมใหญ่ในวันที่ ๒๑ กันยายน ๒๕๔๙ พร้อมกับเกิดกระแสข่าวลือว่าพรรคไทยรักไทยจะจัดม็อบเสื้อแดงมาเผชิญหน้ากับม็อบพันธมิตร และนั่นจึงเป็นที่มาของ “ทางตัน” ที่หมายถึง “อาจ” เกิดเหตุการณ์นองเลือดจากสถานการณ์ “ม็อบชนม็อบ” โดยผู้ประเมินว่าจะเกิด “ทางตัน” ก็คือ ทหารหรือคณะผู้ก่อการรัฐประหาร ๑๙ กันยา ทั้งที่อยู่เบื้องหน้าและเบื้องหลัง รวมทั้งมวลชนที่เรียกร้องให้ทหารทำรัฐประหารนั่นเอง

หลักการเรื่องรัฐประหารเพื่อกำจัดรัฐบาลคอร์รัปชันยังมีปัญหาต่อไปอีก ดังคำอธิบายของท่านสมณะโพธิรักษ์ที่ว่า

รัฐประหารแบบนี้ก็จะรู้จักคนโกง คนทุจริต คนคอร์รัปชันอะไรนี้แหละดีออก แล้วตัวเองก็ต้องไม่มีกิเลส เพราะฉะนั้นผู้ที่ต้องไปทำรัฐประหารก็ต้องเป็นคนไม่มีกิเลส หรือเป็นคนมีกิเลสน้อยที่เห็นแก่ประชาชน เห็นแก่บ้านเมืองจริง ไม่ใช่เห็น

แก่ตัว เห็นแก่คณะ ไม่ใช่เห็นแก่อำนาจ ยึดได้อำนาจไปแล้วก็ไปทำเสียหาย^{๒๖}

ปัญหาคือสังคมจะสามารถรับรู้ร่วมกันได้อย่างไรว่า ใครที่ทำรัฐประหารเป็นคนไม่มีกิเลสหรือมีกิเลสน้อย (คนไม่มีกิเลสยังจะคิดทำรัฐประหารอยู่หรือ?) เอาแค่ว่ารัฐประหารโดย “คนดีมีคุณธรรม” ก็เป็นเรื่องยากแล้วที่ประชาชนจะรับรู้ตรงกันได้ว่าใครคือ “คนดีมีคุณธรรมที่แท้จริง” และในความเป็นจริงของสังคมไทยดูเหมือนผู้ที่จะตัดสินว่าใครคือ “คนดี” จะไม่ใช่ประชาชนส่วนใหญ่ คนที่ออกมารับรองว่าคนนั้นคนนี้เป็นคนดีมักจะเป็นประธานองคมนตรี พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เช่น ตอนที่องคมนตรี พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ มาเป็นนายกรัฐมนตรี ท่านก็รับรองว่า “สุรยุทธ์เป็นคนดีที่สุด” เมื่อนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ มาเป็นนายกรัฐมนตรี ท่านบอกว่า “ประเทศไทยโชคดีที่ได้อภิสิทธิ์เป็นนายกฯ”

ฉะนั้น แม้เหตุผลเรื่องการต่อต้านรัฐบาลคอร์รัปชันของพระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายเสื้อเหลืองจะเป็นเหตุผลเพื่อส่วนรวม และน่ายอมรับ (การต่อต้านคอร์รัปชันเป็นสิ่งทุกฝ่ายควรทำ) แต่ถ้าเหตุผลการต่อต้านรัฐบาลคอร์รัปชันกินความไปถึงการยอมรับหลักการ “รัฐประหารล้มรัฐบาลคอร์รัปชันได้” หรือ “รัฐประหารโดยคนไม่มีกิเลสหรือมีกิเลสน้อยได้” หรือ “รัฐประหารโดยคนดีมีคุณธรรมได้” ก็จะทำให้เกิดคำถามต่างๆ ดังกล่าวแล้ว (เป็นต้น) ตามมายากที่จะอธิบายให้ฝ่ายที่ปฏิเสธรัฐประหาร และยึดวิถีทางประชาธิปไตยเข้าใจได้

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาจากความซับซ้อนของฝักฝ่ายทางการเมือง จะเห็นว่ามิใช่ข้อจำกัดมากมายที่จะทำให้หลักการตามอุดมคติกลายเป็นจริง เราอาจเข้าใจพระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายเสื้อเหลืองได้ว่า การที่ท่านยึดหลักการเชิงอุดมคติดังกล่าวที่อธิบายได้ว่าเป็นหลักการเพื่อส่วนรวม

^{๒๕} สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, รายงานการเสวนา : สถาบันกษัตริย์--รัฐธรรมนูญ-ประชาธิปไตย” ตอนที่ ๓. <http://www.prachatai3.info/journal/2010/12/32310>. (เข้าถึงเมื่อ ๑๒/๒๗/๒๕๕๓).

^{๒๖} สัมภาษณ์สมณะโพธิรักษ์, อ้างแล้ว.

เป็นเหตุผลในการเลือกฝ่ายทางการเมืองที่รับฟังได้ ทว่าในความเป็นฝักฝ่ายที่ซับซ้อนข้อจำกัดในด้านต่างๆ ก็มีด้วยกันทุกฝ่าย

เช่น ฝ่ายพระสงฆ์ที่ออกมาชุมนุมร่วมกับคนเสื้อแดงก็มีปัญหาเรื่องภาพลักษณ์ที่ดูไม่สำรวม ไม่เหมาะสม สมณสาธูป ดังภาพที่พระสงฆ์พุทธศาสนิกชนนิตริเมื่อเหตุการณ์ “สงกรานต์เลือด” เมษายน ๒๕๕๒ หรือในการชุมนุมช่วงมีนาคม-พฤษภาคม ๒๕๕๓ ก็มีพิธีกรรมต่างๆ ที่อาจจะขัดหลักคิดเรื่องสันติวิธีที่กลุ่มพระสงฆ์กล่าวอ้าง เช่น การทำพิธีเผาพริกเผาเกลือสาปแช่งฝ่ายตรงข้าม การปราศรัยบนเวทีที่หลุดถ้อยคำไม่เหมาะสมต่างๆ เป็นต้น ข้อบกพร่องเหล่านี้โดยสาระสำคัญอาจไม่ใช่สิ่งทำลายความสมเหตุสมผลของเหตุผลทางการเมือง และเหตุผลทางจริยธรรมเสียทีเดียว แต่ก็ทำให้ลดความน่าเชื่อถือในการแสดงออกทางการเมืองของกลุ่มพระสงฆ์นั่นเอง และอาจกระทบต่อภาพลักษณ์ของคณะสงฆ์โดยรวมด้วย

ส่วนสมณะสันติอโศกแม้ไม่ได้มีปัญหาเรื่องการรักษาสมาสนา และยังมีทัศนคติที่ชัดเจนในบทบาทการช่วยเตือนสติผู้ชุมนุมไม่ให้ใช้ความรุนแรง แต่ความซับซ้อนของกลุ่มการเมืองในฝ่ายเดียวกันก็ยากที่จะทำให้สมณะสันติอโศกรักษาแนวทางของตัวเองได้เต็มที่ เช่น สมณะสันติอโศกไม่นิยมพิธีกรรมเชิงไสยศาสตร์ แต่ก็ต้องทนดู นายสนธิ ลิ้มทองกุล แกนนำคนสำคัญของพันธมิตรทำพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ และพรมน้ำมนต์แก่ผู้เข้าร่วมชุมนุม เป็นต้น

ส่วนปัญหาเชิงหลักการอื่นๆ ก็เช่น ชาวสันติอโศกแสดงออกต่อสาธารณะว่ายึดหลัก “อหิงสา-สันติ” แต่ก็มีปัญหาว่าหลักการนี้ชาวอโศกใช้กับทุกฝ่ายอย่างเท่าเทียมหรือไม่ เช่นในช่วงที่รัฐบาลจะใช้กำลังสลายการชุมนุมของคนเสื้อแดงที่ราชประสงค์ ชาวอโศกแสดงบทบาทเรียกร้องให้รัฐบาลใช้สันติวิธีหรือไม่ ที่ปรากฏชัดเจนคือ ภาพของพลตรีจำลอง ศรีเมือง แกนนำหลักของพันธมิตรและสมาชิกแถวหน้าของกลุ่มสันติอโศกให้สัมภาษณ์ ASTV เสนอให้

ทหารใช้ “กฎอัยการศึก”^{๒๗} ทำให้เกิดคำถามตามมาว่า โดยประสบการณ์ทางการเมืองและทางการเมือง พลตรีจำลองย่อมรู้ว่าถ้าทหารใช้กฎอัยการศึกจัดการกับการชุมนุมที่มีคนมากขนาดนั้นจะเกิดอะไรขึ้น (แค่ใช้ พรก.ฉุกเฉิน ก็ตายถึง ๙๑ ศพ บาดเจ็บร่วม ๒,๐๐๐ คน) และโดยความเป็นนักปฏิบัติธรรมที่เคร่งครัดแบบสันติอโศกยิ่งทำให้ลังคัมกังขาในความเป็นชาวพุทธที่มีขันติธรรม เมตตาธรรม และรัก “สันติ-อหิงสา” อย่างแท้จริง

อย่างไรก็ตาม หากมองในมุมการใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนา สมณะสันติอโศก เชื่อว่า สิ่งที่ทำตนเองได้ทำ คือการเลือกฝ่ายทางการเมือง หรือการร่วมชุมนุมทางการเมือง ๑๙๓ วัน เป็นการทำสิ่งที่ถูกต้องและมีส่วนช่วยให้การชุมนุมประสบผลสำเร็จ ดังความเห็นของท่านสมณะโพธิรักษ์ ที่ว่า

ผู้ที่บรรลุจริงรวมตัวกันเข้าก็เป็นพลังรวมที่จะช่วยสังคม กลุ่ม หมู่ ได้ ช่วยอย่างไรก็คือภูมิธรรมที่เป็นสัตว์บุรุษเท่าที่ผู้บรรลุธรรมมี แล้วมันจะเป็นหนึ่งเดียวกัน มันจะเป็นทิวีสสามัญญตา สีสสามัญญตา ผู้ที่บรรลุธรรมของพระพุทธเจ้ามันจะมีครรลองเดียวกันหลักเกณฑ์ไม่ขัดแย้งกัน จึงเป็นพลังรวมที่มีประสิทธิภาพ เพราะฉะนั้น เมื่อไปช่วยมนุษยชาติ เข้าไปช่วยสังคม ก็ช่วยได้โดยธรรมะ เป็นครรลอง ธรรมะเป็นช่องทางนำซึ่งเป็นหนึ่งเดียวกันนี้แหละมันจะไปสอดคล้องกัน มีเรื่องอะไร วิธีการที่จะมาปรึกษาหารือกัน อภิปรายนิยธรรมพระพุทธเจ้าก็สอนไว้แล้ว ต้องมาร่วมกันประชุม ปรึกษาหารือกันแล้วก็มีมติ มีมติแล้วก็ปฏิบัติตามมติ อันนี้

^{๒๗} http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1273224659&grpId=no&catid=01 (เข้าถึงเมื่อ ๑๓/๐๗/๒๕๕๑).

เป็นหลักการที่พระพุทธเจ้าสอนไว้แล้วก็ปฏิบัติมาแล้วทั้งนั้นเลย สงฆ์ทำอย่างนี้ทั้งนั้น เพราะฉะนั้น จะบอกว่าแนะนำอย่างไร ช่วยอย่างไร ก็นั่นแหละก็ภูมิธรรมที่รู้ว่าอะไรควร อะไรไม่ควร แม้ยุคนี้ก็จะเข้มหยาบเทศกันอย่างแน่นนอน ตัดสินช่วยกัน เพราะฉะนั้น ธรรมะของพระพุทธเจ้าเป็นลัจจะเป็นความจริงที่มีจริงแล้วก็จะทำได้ เช่น พวกเราคณะชาวอโศกไปช่วยชุมชน 193 วัน ผ่านมาก็เชื่อว่าเราเอาธรรมะไปช่วยทำงานนั้นสำเร็จ จะเห็นจริงเห็นชัดเท่าไร ผู้มีดวงตาก็ดูเอา ก็แล้วกัน ก็ตัดสินเอาที่แล้วก็อย่างนี้เป็นต้น^{๒๔}

เหตุผลทางการเมืองและเหตุผลทางจริยธรรมของพระสงฆ์ที่เลือกเป็นกลางทางการเมือง

เหตุผลสำคัญอย่างหนึ่งของพระสงฆ์ที่เลือกเป็นกลางทางการเมือง คือ ท่านมองว่าความซับซ้อนของการแบ่งฝ่ายทางการเมืองที่ยากจะแยกแยะได้อย่างชัดเจนว่า อะไรคือการเมืองของนักการเมือง พรรคการเมือง อำมาตยาธิปไตย อะไรคือการเมืองของภาคประชาชน หรือการเมืองของกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง และอะไรคือการเมืองของประชาชนโดยส่วนรวมจริงๆ นอกจากนี้ยังมีความซับซ้อนเรื่องตัวบุคคลในฝ่ายต่างๆ ข้อเรียกร้อง และวิธีการต่อสู้ทางการเมืองในฝ่ายต่างๆ ที่มีทั้งถูกและผิดปนๆ กันอยู่ มีความผันผวนขึ้น-ลง หรือความเป็นอนิจจังของกระแสการตัดสินใจ-ผิดทางการเมืองของสังคม รวมทั้งมีความซับซ้อนในมิติของประวัติศาสตร์การเมืองของไทยเองที่เกี่ยวข้องกับดุลอำนาจของกลุ่มชนชั้นนำกลุ่มต่างๆ ความซับซ้อนเรื่องโครงสร้างอำนาจทางการเมือง/เศรษฐกิจ

ที่ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมในอำนาจต่อรองทางการเมือง อำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจ และผลกระทบของระบบเศรษฐกิจ การเมืองของระบบโลกที่ผันผวนไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ เป็นต้น

ท่ามกลางภาวะซับซ้อนดังกล่าวนี้ ถ้าตัดสินใจเลือกฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งยอมทำให้ยากที่จะยืนยงและรักษาหลักการที่ถูกต้อง ทั้งหลักการทางการเมือง และหลักการทางศาสนาเอาไว้ได้ ฉะนั้น การเลือกเป็นกลางทางการเมืองจึงเป็นทางเลือกที่เหมาะสมที่สุดในบริบทที่เป็นอยู่จริง

คำถามคือ “ความเป็นกลาง” ทำหน้าที่ (function) อย่างไรในสถานการณ์ที่ซับซ้อนเช่นนี้ พระไพศาล วิสาโล อธิบายว่า

จุดยืนของพระสงฆ์ควรเป็นไปเพื่อส่งเสริมธรรม เพื่อความถูกต้อง เพื่อสันติภาพ ไม่ควรเป็นไปเพื่อสร้างความโกรธ ความเกลียด หรือการแบ่งฝักแบ่งฝ่าย ถ้าพระจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับชุมนุมก็ได้ ถ้าไปเพื่อเตือนสติเขาไม่ให้วุ่นหรือหุนหันพลันแล่น ไม่ให้โกรธ ไม่ให้เกลียด ให้ตั้งมั่นอยู่ในสันติวิธี ก็น่าจะเป็นเรื่องดี แต่ถ้าไปเพื่อเชียร์หรือเพื่อเป็นฝักเป็นฝ่ายกับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งก็ไม่เหมาะสม เพราะ **พระต้องรักษาความเป็นกลางในความหมายว่าต้องอิงธรรมะเป็นหลัก** (เน้นโดยผู้วิจัย) ถ้าเราเป็นกลางมั่นคงในธรรมะเราก็จะถูกชี้ผิดได้ เราก็จะตักเตือนเขาได้

ถ้าพระเป็นฝักฝ่ายพระก็เสียความเป็นกลาง จะไปตักเตือนใครก็ทำได้ยาก และถ้าไปช่วยกระพือความโกรธ ความเกลียดให้แก่กันและกันก็ยิ่งไม่ถูก เพราะว่ามีสมณะแปลว่าความสงบ พระมีหน้าที่ส่งเสริมความสงบให้เกิดขึ้นในจิตใจและในสังคม อาตมาคิดว่าตอนนี้พระหลายรูปจับหลักไม่ชัด ไปเอา

^{๒๔} ลัมภานันท์สมณะโพธิรักษ์, อ้างแล้ว.

ความรู้สึกส่วนตัวเป็นหลักมากกว่าจะอิง
ธรรมะ คืออิงความถูกต้องมากกว่าความถูกต้อง
อันนี้ไม่เป็นธรรมาธิปไตยแล้ว กลายเป็น
อัตตาธิปไตย

(พระไพศาล วิสาโล ๒๕๕๓: ๑๔๙-๑๕๐)

คำถามคือ ถ้าเรามองว่าประวัติศาสตร์การเมือง
ไทยกำลังอยู่ใน “ระยะเปลี่ยนผ่าน” (transition) หรือระยะ
ของการเรียกร้องให้เกิดการเปลี่ยนผ่านจากความเป็น
สังคมประชาธิปไตยภายใต้การครอบงำกำกับของอำนาจ
เผด็จการจารีตไปเป็นประชาธิปไตยที่พ้นไปจากอำนาจ
ครอบงำ กำกับดังกล่าว (เป็นต้น) ความเป็นกลางตาม
ความหมายข้างต้นจะทำหน้าที่ หรือมีบทบาทช่วยให้เกิด
การเปลี่ยนผ่าน อย่างไร

ในประเด็นนี้ พระไพศาลมองว่า ความเป็นกลาง
ไม่ใช่ว่าต้องปฏิเสธหลักการที่ถูกต้องของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด แต่
ต้องสนับสนุนหลักการที่ถูกต้องของทุกฝ่าย “จะเป็นหลัก
ทางโลกหรือหลักทางธรรมก็ได้ทั้งนั้น เช่น หลักประชาธิปไตย
ความยุติธรรม สิทธิเสรีภาพ หลักทางธรรมก็เรื่องความ
เมตตากรุณา เรื่องของสันติวิธี ไม่เบียดเบียนกัน” แล้วใน
ที่สุดการเปลี่ยนผ่านทางการเมืองที่ฝ่ายเป็นกลางยืนยันก็คือ
ต้องเปลี่ยนผ่านด้วย “สันติวิธี” ดังที่ท่านกล่าวว่า

เอาตามเชื่อในแง่ว่าความเปลี่ยนแปลง
ทางการเมือง ถ้าให้เลือกนะมันต้องด้วยสันติ
แต่ถ้ามันสันติไม่ได้ก็ช่วยไม่ได้ คือมันก็ต้อง
ไปสู่ความรุนแรง อันนี้ก็เอาตามที่สุดวิสัยแล้ว
แต่เชื่อว่าเผด็จการสามารถจะเปลี่ยนเป็น
ประชาธิปไตยได้ด้วยสันติวิธี (เน้นโดยผู้วิจัย)
ก็มีตัวอย่าง เช่น ฟิลิปปินส์โค่นมาคอร์ส
รัสเซียโค่นคอมมิวนิสต์ด้วยสันติวิธี ในยุโรป
ตะวันออกกระบอบคอมมิวนิสต์ทั้งหลายก็โดย
สันติวิธี ทะลายกำแพงเบอร์ลิน ในเซอร์เบีย
เผด็จการมิโลเชวิช เผด็จการพม่าก็ถูก

ประชาชนขับไล่ด้วยสันติวิธี คือประวัติศาสตร์
ที่ผ่านมา ทำให้เรายืนยันได้ว่าเผด็จการ
สามารถเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตยได้
ด้วยสันติวิธี^{๒๔}

ผู้วิจัยเห็นว่า ถ้าหน้าที่หรือบทบาทของความเป็น

กลางคือ การสนับสนุนหลักการประชาธิปไตย ความ
ยุติธรรม สิทธิเสรีภาพ และยืนยันการเปลี่ยนผ่านทาง
สังคม-การเมือง ด้วยสันติวิธี ต้องถือว่านี้เป็นจุดแข็งของ
เหตุผลทางการเมืองและเหตุผลทางจริยธรรมของพระสงฆ์
ที่เลือกเป็นกลางทางการเมือง ส่วนข้อจำกัดก็อยู่ที่ความเป็น
กลางในความหมาย “แบบผู้พิพากษา” ที่ในความเป็นจริง
แล้วอาจไม่สามารถตั้งคำถาม วิพากษ์วิจารณ์ ชี้ถูกชี้ผิด หรือ
เรียกร้องความรับผิดชอบทางศีลธรรมและทางกฎหมายแก่
ทุกฝ่ายได้อย่างเท่าเทียม เนื่องจากจารีตประเพณีและ
กฎหมายไม่อนุญาตให้ทำเช่นนั้นกับ “บางสถาบัน” ทาง
สังคมได้ แต่ทว่าข้อจำกัดนี้ก็ข้อจำกัดของพระสงฆ์ที่
เลือกฝ่ายทางการเมืองและประชาชนทั้งมวลด้วยเช่นกัน

แต่ปัญหาก็ยังมีอยู่ว่า หากพระสงฆ์ที่เลือกเป็น
กลางทางการเมืองยืนยันว่าการเลือกเช่นนั้นถูกต้อง และ
เชื่ออย่างบริสุทธิ์ใจว่าความเป็นกลางใช้งานได้ในบริบท
ความขัดแย้งทางการเมืองที่เป็นอยู่จริง คำถามคือท่านได้
แสดงให้เห็นถึง “ความกล้าหาญทางจริยธรรม” ในการ
พยายามลด “ข้อจำกัด” ของความเป็นกลางดังกล่าว
ข้างบนหรือไม่ ขณะที่มันกวีวิชาการที่สนับสนุนเป้าหมาย
การต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยของฝ่ายเลือดแดง เช่น สมศักดิ์
เจียมธีรสกุล เสนอให้มีการอภิปรายประเด็นสถาบัน
พระมหากษัตริย์ ทั้งในเชิงข้อเท็จจริงของความสัมพันธ์
ระหว่างบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์กับปัญหา
ความขัดแย้งทางการเมืองที่เป็นมาในประวัติศาสตร์
ประชาธิปไตยไทยในอดีตจวบจนปัจจุบัน และขอเสนอว่า

^{๒๔} สัมภาษณ์ พระไพศาล, อ้างแล้ว.

ด้วยการจัดวางตำแหน่งแห่งที่ของสถาบันพระมหากษัตริย์
ในบริบทสังคม-การเมืองไทย^{๓๐} เป็นต้น ซึ่งในประเด็น
ดังกล่าวนี้ ดูเหมือน พระกิตติศักดิ์ กิตติโสภโณมีความเห็น
ในเชิงสนับสนุนว่า

อาตมาพูดกับพรรคพวกกันที่เขาอยู่
ในฝ่ายเสื้อแดงก็บอกว่า วิพากษ์วิจารณ์
ไปสิเอามาเลยว่า ปัจจุบันนี้การอยู่ภายใต้
รัฐธรรมนูญของพระมหากษัตริย์มีสภาวะ
การณ์เป็นอย่างไร สัมพันธ์กับการบังคับใช้
กฎหมายอย่างไร การที่สำนักงานทรัพย์สิน
ส่วนพระมหากษัตริย์ หรือว่าสมาชิกใน
ราชวงศ์ หรือแม้กระทั่งพระเจ้าอยู่หัวฯ เข้า
ไปมีส่วนร่วมในเรื่องของการทำธุรกิจ ควร
จะเป็นอย่างไร แล้วก็การทำกิจกรรมของ
ราชวงศ์ ไม่ว่าจะเป็โครงการพระราชดำริ
อะไรต่างๆ ควรจะเป็นอย่างไร ภายใต้
โครงสร้างของรัฐที่เป็นอยู่อย่างในปัจจุบัน
เรื่องอะไรพวกนี้ พูดสิ...

ก็เหมือนที่บอกว่าคำพิพากษาของศาล
สามารถวิจารณ์ในทางวิชาการได้ คือแสดง
ความคิดเห็นในทางวิชาการวิจารณ์ได้ มันก็มี
ช่องอยู่ แต่ที่นี้ว่า พอไปทำโอ้ประเศทที่ว่า
เห็นพระบรมฉายาลักษณ์แล้วเอาสิไปพัน
ไปถอดไปทิ้งไปถอดตรงประจำ...เขาเรียก
ธงอะไรอาตมาไม่ทราบ ไปทิ้งน้ำ...มันเป็น
การปะทุทางอารมณ์ ซึ่งการปะทุทางอารมณ์
เช่นนี้จะมากจะน้อยมันไม่มีสติ มันไม่ต้องพูด
ถึงเรื่องมีปัญญา มันไม่มี ที่นี้พอทำอย่างนั้น

ก็เป็นช่องทางให้ฝ่ายที่เขาารู้สึกว่าเขา
จงรักภักดี (ไม่พอใจ) ก็เป็นเหมือนกับตี
สควอทที่มันซึ่งไปซึ่งมา กระทบไปกระทบมา
แล้วเดี๋ยวนี้เป็นเรื่องแปลกนะ ในอินเทอร์เน็ต
เด็กมหาวิทยาลัย คนหนุ่มที่เพิ่งจบมาใหม่ๆ
มีลักษณะท่วงทำนองการจงรักภักดีแบบไม่
พึงเหตุผลเลยมีเยอะมาก^{๓๑}

อย่างไรก็ตาม ความเป็นกลางที่ยืนยันแนวทาง
สันติวิธียังจำเป็นต้องให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับ “ความจริง”
ดังข้อสังเกตของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาญณรงค์ บุญหนุน
ที่ว่า

...กรณีสันติวิธี คนไทยมักจะอ้างถึง
เพียงการไม่ทำร้าย การไม่กล่าวร้ายและ
การไม่คิดร้าย หรือความรักความเมตตา
(อหิงสา) แต่ดูเหมือนจะลืมนึกถึงด้านหนึ่งของ
สันติวิธีในแบบของคานธี คือ การดำรงไว้
ซึ่งสัจจะ หรือการยอมรับความจริง ซึ่ง
ถือว่าเป็นเรื่องพื้นฐานอย่างหนึ่งในการ
ดำเนินการเพื่อให้เกิดสันติวิธีขึ้นมา (เน้น
โดยผู้วิจัย) กลุ่มที่ดำเนินกิจกรรมทาง
การเมืองแบบสันติวิธีจะต้องทบทวนสิ่งที่เคย
ดำเนินมาทั้งหมด ว่าเหตุใดกรณีเหลือง-แดง
สันติวิธีจึงไม่ได้ผล และไม่ถูกยอมรับ เป็นเพราะ
กลุ่มนี้ได้ละเลยประเด็นเรื่อง ความเป็นจริง
(ความรุนแรงและการละเมิดชีวิตผู้อื่นที่
ได้เกิดขึ้นแล้วในสังคม) และการไม่พูดถึง
ความจริงประเด็นนี้ แสดงถึงความละเลยต่อ
ประเด็นความเป็นธรรมหรือไม่ กรณีสังคม
ไทยในปัจจุบันดูเหมือนจะช่วยให้เราต้อง

^{๓๐} ดู สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, “จะจัดวางตำแหน่งแห่งที่ของสถาบัน
กษัตริย์ในสังคม-การเมืองไทยอย่างไร?” [http://www.prachatai3.info/
journal/2010/08/30639](http://www.prachatai3.info/journal/2010/08/30639). (เข้าถึงเมื่อ ๑๘/๐๘/๒๕๕๓).

^{๓๑} สัมภาษณ์พระกิตติศักดิ์ กิตติโสภโณ, ๑๘ กันยายน ๒๕๕๓.

พัฒนากระบวนการสันติวิธีไปอีกขั้นหนึ่ง
(หรือไม่)^{๓๒}

ต่อปัญหาความรุนแรงจากการสลายการชุมนุมที่มีคนตาย ๙๑ ศพ และบาดเจ็บเกือบ ๒,๐๐๐ คน พระไพศาลอธิบายว่า “ในกรณีนี้” ท่านไม่เป็นกลาง

เป็นกลางไม่ได้อยู่แล้ว สาเหตุหนึ่งที่คนเสื้อเหลืองไม่ชอบอาตมามากก็เพราะว่าอาตมาเรียกร้องอย่าให้มีการใช้กำลังทหารปราบปราม อาตมาเรียกร้องรัฐบาลมาตลอดว่าอย่าใช้กำลังปราบปรามผู้ชุมนุมจนกระทั่งวันที่ ๑๘ (พ.ค. ๕๓) อาตมาเขียนลงในเฟซบุ๊ก ว่า “ความรุนแรงที่ทำให้ผู้บริสุทธิ์หรือผู้ไม่รู้อิโหนอิเหน่ต้องล้มตาย ย่อมเป็นความถูกต้องไปไม่ได้ แม้ว่าเป็นการกระทำในนามของกฎหมาย ความสงบเรียบร้อย ประชาธิปไตย ความยุติธรรม หรือความเป็นธรรมในสังคมก็ตาม” แล้วก็ลงท้ายว่า “ปล่อยคนผิดให้ลอยนวล ๑๐ คน ยังดีกว่าฆ่าผู้บริสุทธิ์แม่เพียง ๑ คน” ก็มีคนเขียนมาแสดงความเห็นมากกว่า ๒๐๐ คอมเมนต์ส่วนใหญ่เขียนมาตัวอย่างรุนแรง เข้าใจว่าเป็นคนเสื้อเหลือง เขากล่าวหาอาตมาว่าปกป้องผู้ก่อการร้าย จะปล่อยผู้ก่อการร้ายไปได้ยังไง

ก่อนหน้านี้ท่านอาตมาก็ถูกต่อว่าว่าทำไมถึงขัดขวางรัฐบาลไม่ให้ใช้กำลังกับพวกผู้ก่อการร้าย จุดยืนอาตมาตั้งแต่ต้นก็คือไม่เห็นด้วยกับการใช้กำลัง พอมีการใช้กำลังขึ้นมาจนกระทั่งมีคนตาย ที่จริงๆ ก็พูดมา

ตั้งแต่วันที่ ๑๐ เมษายน แล้วนะ พอเกิดเหตุการณ์เดือน พฤษภาคม อาตมาก็เห็นว่ารัฐบาลสูญเสียความชอบธรรมไปเยอะ แต่ถามว่าสูญเสียแค่ไหน นี่เป็นประเด็นที่เถียงกันได้ว่าสูญเสียแบบไม่เหลือเลยหรือสูญเสียแบบว่ายังพอปกครองประเทศได้ ตรงนี้เป็นเรื่องของข้อเท็จจริงที่มองไม่ตรงกันว่า ๙๑ คนตายด้วยฝีมือของใคร มีความสับสนในข้อเท็จจริงมาก อาตมาไม่เห็นด้วยกับการใช้กำลังจัดการกับการชุมนุม อันนี้ชัดเจนเลย^{๓๓}

ประเด็นที่พระไพศาลกล่าวว่า การที่ท่านเรียกร้องไม่ให้รัฐใช้ความรุนแรงต่อคนเสื้อแดง แล้วก็ถูกคน (ที่ท่านเข้าใจว่า) เสื้อเหลืองเขียนมา “ดำ” ท่านอย่างรุนแรงนี้เป็นข้อเท็จจริงที่น่าเศร้าสอดคล้องกับที่ “ใบตองแห้ง” (เจ้าของคอลัมน์ “ใบตองแห้งออนไลน์” ในประชาไท หนังสือพิมพ์ออนไลน์) แสดงความเห็นผ่านสถานีโทรทัศน์ช่อง Asia Update เมื่อช่วงรำลึก ๖ ตุลา (วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๕๓) ที่ผ่านมามา

โมเดลที่ใช้ปราบคนเสื้อแดงที่ราชประสงค์ ก็คือโมเดลเดียวกันกับที่ใช้ปราบนักศึกษาเมื่อ ๖ ตุลา แต่ทำโมเดิตดนักศึกษาก่อน ๖ ตุลา ที่อยู่ปากเสื้อเหลืองจึงเชียร์ให้ใช้โมเดลนี้กับคนเสื้อแดง ทั้งที่ตัวเองเคยเป็นฝ่ายถูกกระทำมาก่อน คุณทำได้ยังไงๆ!!!” (พูดถึงตรงนี้คุณใบตองแห้งร้องให้สะอื้นออกมาอย่างระงับอารมณ์ไม่อยู่)^{๓๔}

^{๓๒} สัมภาษณ์ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาญณรงค์ บุญหนุน (ทางอีเมล) ๔ ตุลาคม ๒๕๕๓.

^{๓๓} สัมภาษณ์ พระไพศาล, อ้างแล้ว.

^{๓๔} อ้างใน นักปรัชญาชายขอบ. “ฆ่าด้วยความรัก” <http://www.prachatai.com/journal/2010/11/3146> (เข้าถึงเมื่อ ๐๒/๐๑/๒๕๕๔).

ในประเด็นที่รัฐใช้มาตรการรุนแรงสลายการชุมนุมของประชาชนนี้ พระสงฆ์ควรจะเรียกร้องให้รัฐบาลรับผิดชอบอย่างไร? พระพยอม มองว่า

ไปบีบรัฐบาลก็คงไม่ดี เป็นการสร้างศัตรู แต่ต้องพยายามสวดมนต์สวดพระอะไรให้รัฐบาลนี้ขยายความจริงออกมาให้ได้ ต้องทำความจริงให้ปรากฏ อย่าอ้ำอึ้ง ไม่ใช่จะโยนให้พวกนั้นมันฆ่ากันเอง ใฝ่ฝ่ายนั้นมันก็ตาย แล้วยังถูกใส่ร้ายว่าฆ่ากันเองอีก มันก็สรุปเร็วไปนะ มันควรจะเออ... ความจริงมันไปถึงไหน เอาความจริงมายืนยันกัน แล้วก็ยอมรับความจริงเท่าที่มันจริง ไม่ใช่เอาผิดไม่ได้เลย (เน้นเสียง) ต้องคุยกัน ถ้าเราทำผิดทำเขาตายก็ต้องคุยกัน ใฝ่อย่างนี้แย่ จริยธรรม ศีลธรรมไม่มี^{๓๔}

แต่ในกรณีเดียวกันนี้ พระสงฆ์ไม่ควรประท้วงรัฐบาลหรือ ท่าน ว.วชิรเมธี^{๓๖} มองว่า

ความตายของประชาชนเป็นสิ่งที่เราทุกคนที่มีสามัญสำนึกปกติไม่ยากให้เกิดขึ้นในแง่พุทธศาสนาการฆ่าย่อมผิดศีลธรรมอย่างร้ายแรงอยู่แล้ว สิ่งที่พระสงฆ์ควรทำก็คือชี้ให้ประชาชนหรือสังคมเห็นว่า การฆ่าเป็นสิ่งผิดศีลธรรม ไม่ว่าจะเป็นการลงมือโดยฝ่ายใดก็ตาม พระสงฆ์โดยเฉพาะสถาบันสงฆ์คงจะไปพูดเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ได้ เพราะถ้าเข้าข้างประชาชนยอมทำให้รัฐบาลไม่พอใจ สถาบันสงฆ์ก็ยังอยู่ภายใต้อำนาจรัฐ คงเป็นเรื่องเป็นไปไม่ได้ที่จะอยู่

ตรงกันข้ามกับผู้มีอำนาจรัฐ (เน้นโดยผู้วิจัย) พระพุทธเจ้าเองก็ทรงระมัดระวังในเรื่องเช่นนี้ เช่นที่พระเจ้าอชาตศัตรูส่งวัสสการพราหมณ์ไปขอคำปรึกษาเรื่องจะยกทัพไปตีแคว้นวัชชี ซึ่งที่จริงก็เป็นการหยั่งเชิงว่าพระองค์จะเข้าข้างฝ่ายใด แต่พระองค์ไม่ตอบรับหรือปฏิเสธในการให้คำปรึกษา เพียงแต่แสดงหลัก “อปริหานิยธรรม” หรือหลักความถูกต้องว่า ถ้ารัฐใดปฏิบัติตามหลักความถูกต้องนี้รัฐนั้นจะมีแต่ความเจริญไม่มีเสื่อม ทำให้แคว้นวัชชีอยู่มาได้ถึงสามปีหลังพุทธปรินิพพานก่อนจะถูกตีพ่ายในที่สุด

ฉะนั้น พระสงฆ์ควรยืนยันความถูกต้อง ไม่ใช่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เพื่อรักษาความเป็นอิสระของพระสงฆ์ ปกป้องคุณค่าของพระธรรมวินัยที่พระสงฆ์สามารถใช้สอนเตือนสติแก่ทุกฝ่าย คือทุกฝ่ายต่างก็มีความทุกข์ พระสงฆ์ที่ไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเท่านั้นที่จะมีความน่าเชื่อถือใช้ธรรมะเป็นแนวทางดับทุกข์แก่ทุกฝ่าย หรือดับทุกข์จากความขัดแย้งระหว่างฝ่ายต่างๆ ได้”

สอดคล้องกับความเห็นของ ดร. พระมหาสมชาย ฐานวุฑฺโฒ ที่ว่า

คนเรานี่แปลกนะ เมื่อไรลงเลือกฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแล้วละก็ ถึงจุดหนึ่งมันจะทิ้งหลักการ เอาพวกแทน คือเราจะต้องเลือกว่าจะเอาหลักการหรือจะเอาพวก เลือกฝ่ายก็คือเอาพวกนั่นเอง ถ้าเอาพวก พอไปๆ มันจะไม่คิดว่าอะไรจะถูกอะไรผิดแล้ว ของพวกตัวเองถูกหมด ของอีกฝ่ายผิดหมด คราวนี้จะเป็นสองมาตรฐานในใจของคนแล้ว

^{๓๔} สัมภาษณ์พระราชาธรรมนิเทศ, อ้างแล้ว.

^{๓๖} สัมภาษณ์พระมหาวุฒิชัย (ว.วชิรเมธี), อ้างแล้ว.

เพราะว่ามันจะเอาชนะกัน ดังนั้น พวกตัวเอง ก็ต้องถูก อีกฝ่ายก็ต้องผิด อย่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นปัจจุบัน

ถ้าคณะสงฆ์เข้าไปเลือกฝ่ายด้วย ถามว่าอะไรจะเกิดขึ้น คณะสงฆ์ก็จะถูกสถานการณ์บังคับให้ทั้งหลักการ ต้องหาทางทำให้ฝ่ายที่ตัวเองอยู่ด้วยชนะ ทางการเมืองเหมือนที่ผู้คนจำนวนหนึ่งกำลังเป็นอยู่ ทำอยู่ ความเป็นกลางย่อมไม่มี หลักการยอมกระแทกกระเทือน แล้วการเมืองนั้น เราอยู่แล้วว่ามีพลวัต เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เพราะฉะนั้น สถาบันสงฆ์ก็จะกลายเป็นสถาบันที่จะไม่มีหลักการแล้วก็เหลวไปอีกสถาบันหนึ่งด้วย ถามว่าญาติโยมทั่วไป ญาติโยมส่วนใหญ่อยากให้สถาบันสงฆ์เป็นเช่นนั้นไหมคงไม่เพราะถ้าเช่นนั้นสุดท้ายสังคมไทย ก็จะไม่ทำอะไรเป็นหลักยึดเลย

เพราะฉะนั้น ต้องเอาหลักพระพุทธเจ้า คือคณะสงฆ์ต้องยึดหลักการตลอด ถูกคือถูก ผิดคือผิด เข้าไปพัวพันความแตกแยกทางการเมืองโดยตรงโดยไปเลือกฝ่ายไม่ได้ ถ้าเลือกฝ่ายเมื่อไรจะเสีย^{๓๗}

ในความคิดของผู้วิจัย นอกจากความเป็นกลาง จะแสดงบทบาทเดือนสติ ซี้ถูก ซี้ผิด เรียกร้องสันติวิธี แก่ทุกฝ่ายอย่างเท่าเทียม (มากที่สุดเท่าที่เป็นไปได้) แล้วบทบาทความเป็นกลางยังจำเป็นต้องพยายามทำความเข้าใจ “ความจริง” ที่ซับซ้อนของแต่ละฝ่ายอย่างลึกซึ้งรอบด้าน สนใจวิเคราะห์หลักการ เหตุผลอุดมการณ์ของแต่ละฝ่าย อย่างจริงจัง ไม่ใช่ด่วนตัดสินแต่ละฝ่ายว่าเอาแต่ “พวก”

ไม่สนใจ “หลักการ” หรือเอาแต่ “ความถูกใจ” ไม่ใส่ใจ “ความถูกต้อง” มัวแต่เกลียดชัง สร้างความแตกแยก ไม่รู้จักสามัคคีหรือไม่รู้ประชาธิปไตยคืออะไร ขาดปัญญา ไม่เข้าใจปัญหาของคร่อมทั้งหมด สุดท้ายแล้วไม่รู้จักแม้กระทั่ง ความเป็นมนุษย์ จนผู้เป็นกลางต้องเรียกร้องให้พวกเขา “คืนความเป็นมนุษย์” ให้กับตนเองและแก่ฝ่ายอื่นๆ ฯลฯ

และเมื่อกล่าวอย่างถึงที่สุดแล้ว ความเป็นกลางตามความหมายของพุทธศาสนานั้นขึ้นอยู่กับเงื่อนไขสำคัญสองอย่าง คือ ๑) ความจริงที่เป็นกลางหรือความจริงตามที่มีที่เป็นอยู่จริงที่เรียกว่า “มัชฌิมนธรรม”^{๓๘} ๒) การกระทำหรือการปฏิบัติที่เรียกว่า “มัชฌิมาปฏิปทา” ซึ่งหัวใจของการปฏิบัติที่เป็นกลางก็คือ “การเข้าถึงความจริง” หรือการแก้ปัญหาด้วยวิธีปฏิบัติต่อความจริงอย่างถูกต้องและสามารถขจัดสาเหตุที่แท้จริงของทุกขได้

ฉะนั้น สิ่งที่ทำทาบบทบาทเป็นกลางก็คือ บทบาทความเป็นกลางจะเข้าถึงความจริงที่ซับซ้อนของแต่ละฝ่าย ได้อย่างชัดเจนพอหรือไม่ และจะทำอย่างไรต่อความเป็นจริงที่ว่า **“โครงสร้างอำนาจเผด็จการจารีตที่ครอบงำระบอบประชาธิปไตยอยู่คือสาเหตุแห่งทุกข์ของสังคม”** หรือสาเหตุพื้นฐานที่ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมในเรื่องอำนาจต่อรองทางการเมือง ปัญหาการมีเสรีภาพ ความเสมอภาคในความเป็นคน ซึ่งเป็นที่มาของความขัดแย้งและการชนเผ่าประชาชนในหลายครั้งที่ผ่านมากในประวัติศาสตร์การเมืองไทย กระทั่งครั้งล่าสุดคือ เหตุการณ์ฆ่าประชาชน “เมษา-พฤษภา ๕๓” ที่ผ่านมาก

^{๓๗} ที่จริง “มัชฌิมนธรรม” คือ สัจธรรมตามกฎธรรมชาติ หรือ “ปรมาตถสัจจะ” ที่ไม่ขึ้นต่อความเห็นของบุคคล แต่ความจริงทางการเมืองเป็น “สมมติสัจจะ” ที่ขึ้นกับความเห็นของบุคคลหรือฝ่ายต่างๆ แต่เราก็สามารถปรับใช้หลักการนี้ได้ในความหมายที่ว่า บทบาทความเป็นกลางควรทำความเข้าใจความจริงของของแต่ละฝ่ายตามที่มีที่เป็นอยู่จริงให้ถึงที่สุดมากกว่าที่จะตัดสินแต่ละฝ่ายจากมุมมองของตัวเองเป็นหลัก-ผู้วิจัย.

^{๓๘} สัมภาษณ์ พระมหา ดร.สมชาย ฐานวุฑฺโฒ, ๖ ตุลาคม ๒๕๕๓.

อย่างไรก็ตาม ปัญหาหนึ่งที่นำคิดคือ พระกิตติศักดิ์ กิตติโสภโณ ตั้งข้อสังเกตว่า ในสังคมพุทธบ้านเราความเป็น “สังฆะ” หายไป บทบาทของพระสงฆ์ไม่ว่าจะเป็นบทบาทของการเลือกฝ่ายหรือเป็นกลาง เป็นบทบาทของพระสงฆ์ ในฐานะปัจเจกบุคคล ไม่ใช่บทบาทในนามของสังฆะ ซึ่งถ้าพระสงฆ์สามารถแสดงออกทางการเมืองในนามของสังฆะ อาจช่วยแก้ปัญหาความผิดพลาดบางอย่างได้ ดังที่ท่านกล่าวไว้

ถ้าเรามีสังฆะ แล้วใช้สังฆะ สังฆะในที่นี้ไม่ได้หมายถึงคณะสงฆ์โดยรวมอย่างเดียว แต่เหมือนอย่างกลุ่มก้อนของพระที่สนใจเรื่องพวกนี้อยู่บ้างอะไรบ้าง มันคงไม่ชักช้ามันึ่งสำหรับการที่จะนั่งคุยกันยี่สิบสามสิบรูปเพื่อที่จะหาความเห็นอะไรต่างๆ ที่นี้ถ้าพระตัดสินใจโดยลักษณะของปัจเจกบุคคลเรื่อยๆ คือเดี๋ยวนี้ไม่ว่าทางตรงทางอ้อม รัฐก็ทำตาม สังคมก็ทำตาม ต้องการพระในลักษณะของปัจเจกบุคคลอยู่แล้ว ไม่ได้ต้องการคณะสงฆ์โดยรวม คือเขาไม่ได้แสดงออกว่าเขาต้องการคณะสงฆ์ ไม่ได้ต้องการสังฆะ เขาต้องการท่าน ว. เขาต้องการท่านปราโมทย์ เขาต้องการหลวงตาบัว เขาต้องการองค์นี้น้องค์นี้ ท่านอาจารย์พุทธทาส เจ้าคุณประยุทธ์ แต่พุทธบริษัทไม่เคยเรียกร้องว่าให้พระตัดสินใจโดยสังฆะเลย

เพราะฉะนั้น ความเป็นสังฆะมันหายไป ความเป็นสังฆะมันหายไปเนี่ยมันเท่ากับประมาทเกินครึ่งแล้ว คือปัจเจกบุคคล พระอรหันต์บุคคล ไม่รู้แต่เอาตามันใจว่าตนเองเป็นบุญชนแน่ ไม่ได้เป็นพระอรหันต์บุคคลแน่ การตัดสินใจมันมีผิดมีถูก และพอตัดสินใจไปแล้วเนี่ยมันส่งผล ยกตัวอย่างว่าปัจจุบัน

เลื้อยแดงหลายคน วิพากษ์วิจารณ์ท่าน ว. ว่า ด้วยประโยชน์ๆ หนึ่งที่ท่าน ว. เคยพูดว่า “ฆ่าเวลาบาปกว่าฆ่าคน” ก็ในอินเทอร์เน็ตเรื่องนี้ถูกพูดซ้ำแล้วซ้ำอีก หลวงพี่ไพศาลเอง การที่รับเป็นกรรมการปฏิรูปประเทศก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์ แต่ถ้าหากว่าหลวงพี่ไพศาล ปรึกษาหมู่คณะ ซึ่งท่านอาจจะปรึกษาหมู่คณะของท่านแล้วเอาตามากก็ไม่ทราบ แต่ว่า ทำให้ภาพมันเป็นภาพของการที่ว่าเป็นตัวแทน คืออย่างน้อยก็เหมือนกับสงฆ์ให้ฉันทะท่าน^{๓๔}

ทัศนะของนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญด้าน พุทธศาสนาต่อการเลือกฝ่ายและเป็นกลางทางการเมืองของพระสงฆ์ปัจจุบัน

มุมมองของนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญด้าน พุทธศาสนาต่อการเลือกฝ่ายและเป็นกลางทางการเมืองของพระสงฆ์ ตามที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ สรุปเป็นประเด็นได้ดังนี้

ประเด็นที่ ๑ การเมืองแบบไทยที่พระสงฆ์เข้าไปเกี่ยวข้องได้ ในประเด็นนี้ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ แสง จันทร์งาม มองว่า

ถ้าเป็นการเมืองในความหมายของการแสวงหาอำนาจรัฐเพื่อให้ได้อำนาจนั้น มาบริหารประเทศ พระสงฆ์ไม่ควรเข้าไปเกี่ยวข้อง ถ้าการเมืองหมายความว่าเกิดมีเหตุการณ์อย่างหนึ่งอย่างใดในทางการเมืองที่พระสงฆ์เห็นว่าไม่ถูกต้อง จะนำมาซึ่งความพินาศย่อยยับแก่รัฐ แก่ประชาชนส่วนใหญ่ พระสงฆ์อาจเข้าไปเกี่ยวข้องใน

^{๓๔} สัมภาษณ์พระกิตติศักดิ์, อ้างแล้ว.

ลักษณะของการสั่งสอน ห้ามปรามทั้งโดยตรงหรือโดยอ้อมได้ เช่นที่พระพุทธเจ้าทรงห้ามสงครามแย่งน้ำระหว่างพระญาติ ห้ามทัพพระเจ้าวิทูทกะที่จะยกไปโจมตีศากยวงศ์ เป็นต้น พระสงฆ์จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมืองในความหมายนี้ได้ และควรถือเป็นหน้าที่ที่ต้องทำโดยการนำธรรมะเข้าไปช่วยเหลือ เช่นเตือนสติ ให้มีขันติธรรม เมตตาธรรม ใช้เหตุผล ใช้สันติวิธีในการแก้ปัญหา เป็นต้น แต่พระจะไปเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเพื่อต่อสู้ให้ได้มาซึ่งอำนาจรัฐไม่ได้^{๔๐}

ขณะที่ศาสตราจารย์ ดร.สมภาร พรมทา จำแนกให้เห็นชัดเจนขึ้นอีกว่า

เราอาจต้องแยกการเมืองออกเป็นสองมิติก่อน คือการเมืองของประชาชน กับการเมืองของนักการเมือง การแบ่งแบบนี้ในบางสถานการณ์อาจไม่ง่าย แต่ผมคิดว่าโดยทั่วไปเราพอแบ่งได้การเมืองของประชาชนเป็นเรื่องประโยชน์ของประชาชน ส่วนการเมืองของนักการเมืองเป็นเรื่องประโยชน์ของนักการเมือง เมื่อแบ่งเช่นนี้แล้ว ผมคิดว่าเราอาจมองเห็นว่าการเมืองของประชาชนนั้นพระสงฆ์สมควรเข้าไปเกี่ยวข้อง เพราะพระสงฆ์ก็คือส่วนหนึ่งของประชาชน ส่วนการเมืองของนักการเมืองนั้นบางเรื่องพระสงฆ์อาจสมควรเข้าไปเกี่ยวข้อง เช่นนักการเมืองนั้นเราแน่ใจว่าเป็นคนดี เป็นประโยชน์ต่อชาติ แต่เขาถูกระบบที่ไม่

ชอบธรรมในบ้านเมืองขณะนั้นทำร้าย อันนี้ผมคิดว่าพระสงฆ์ก็ย่อมจะเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยได้ เหมือนการช่วยคนดีๆ ที่อยู่สถานะอื่น ซึ่งเป็นเรื่องที่พระย่อมสมควรทำอยู่แล้ว

การเมืองบ้านเราเวลานี้ผมคิดว่ามองยากกว่าเป็นเรื่องของประชาชนหรือของนักการเมือง แต่ผมเชื่อว่ามีสองเรื่องนี้ปนกันอยู่ ดังนั้นเวลาที่มองฝ่ายต่างๆ โดยเฉพาะพระสงฆ์ที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมือง ผมคิดว่าอาจต้องถามพระท่านว่า ท่านมองที่จุดไหน เป็นไปได้ครับที่พระบางรูปท่านอาจจะบอกว่ามาช่วยคุณทักษิณ เราก็อาจต้องเรียนถามท่านต่อว่าทำไม ซึ่งที่สุดแล้วอาจเป็นไปได้ครับว่าพระท่านเห็นว่าคุณทักษิณเป็นคนที่ทำประโยชน์ต่อชาติ ท่านมาช่วยก็เพราะเหตุผลนี้ งานวิจัยเชิงลึกจะช่วยให้ได้คำตอบดีๆ ซึ่งหากคำตอบนั้นลึกพอ แม้ฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยก็อาจเข้าใจ^{๔๑}

ประเด็นที่ ๒ พระสงฆ์ (ควร) เลือกฝ่ายทางการเมืองได้หรือไม่ รองศาสตราจารย์ ดร.ประมวล เพ็งจันทร์ มองว่าพระสงฆ์ควรอยู่เหนือความเป็นฝักฝ่ายทางการเมือง เพราะเหตุผลที่ว่า

โดยหลักการแล้วพระสงฆ์ไม่ควรยึดความเป็นฝักฝ่ายทางการเมืองสำหรับกำกับชี้้นำการแสดงออก พระสงฆ์ควรอยู่เหนือความเป็นฝักฝ่ายทางการเมือง โดยเฉพาะการเมืองในความหมายของการต่อสู้แย่งชิงอำนาจรัฐในปัจจุบันที่มีเบื้องหน้าเบื้องหลัง

^{๔๐} สัมภาษณ์ศาสตราจารย์เกียรติคุณแสง จันทร์งาม ๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๓.

^{๔๑} สัมภาษณ์ศาสตราจารย์ ดร.สมภาร พรมทา (ทางอีเมล) ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๓.

อย่างสลับซับซ้อน ผลประโยชน์ที่ฝ่ายการเมืองแย่งชิงกันในปัจจุบันในระบบทุนนิยมโลกาภิวัตน์ก็ซับซ้อนมากมีตั้งแต่ใต้ดิน บนดิน ไปถึงบนอากาศ มันเกินกว่าที่สถานะ การศึกษา ประสบการณ์ของคนที่อยู่ ในวิถีชีวิตแบบพระสงฆ์ที่อยู่ในวัด อยู่ในกรอบความคิดความเชื่ออีกแบบหนึ่งที่ต่างจากทางโลกมากจะรู้เท่าทันและวินิจฉัยตัดสินได้อย่างชัดเจน การเข้าไปเลือกข้างทางการเมืองในสถานการณ์ที่ตัดสินถูกผิดได้ยากเช่นนี้ พระสงฆ์อาจตกเป็นเครื่องมือทางการเมืองของฝ่ายต่างๆ ได้ง่าย ๆ

แต่ถ้าพระสงฆ์ที่เป็นปัจเจกบุคคลจะแสดงออกทางการเมือง เช่น แสดงความเห็นในเชิงเตือนสติไม่ให้เกิดความแตกแยกเกลียดชังกัน ไม่ให้ใช้ความรุนแรงแก้ปัญหาผ่านการพูด การเขียน หรือผ่านสื่อต่างๆ ก็เป็นเรื่องที่ควรทำ เช่นที่พระไพศาล วิสาโล ทำ อันนี้ถูกต้อง แต่ถ้าออกมาเดินขบวนประท้วงกับฝ่ายนั้นฝ่ายนี้ อันนี้ไม่ควร เพราะการประท้วงมันมักมีความหมายในเชิงก่อให้เกิดความรุ่มร้อน เช่น การกดดันคนอื่นให้ทำตามที่เราต้องการด้วยการทำตัวเองให้ลำบากเป็นทุกข์ มันก็สร้างความรุ่มร้อนแก่ทั้งตัวเขาและตัวเรา ซึ่งไม่เหมาะกับภาวะของพระสงฆ์ที่ เป็นผู้สงบสันติ มีเมตตาธรรมมุ่งขัดเกลาจิตใจให้พ้นจากความรุ่มร้อนของโลก โกรธ หลง^{๔๒}

แต่ศาสตราจารย์กิตติคุณปรีชา ช่างขวัญยืน มองต่างออกไปว่า พระสงฆ์เลือกฝ่ายได้ แต่ไม่ว่าจะเลือกฝ่ายไหน พระสงฆ์ต้องยืนยันความจริงและสันติวิธี ดังที่ท่านกล่าวไว้ว่า

ผมคิดว่าเลือก คงเลือกได้ แต่ว่าความรุนแรงทางการเมืองที่แต่ละฝ่ายมีอยู่ ท่านต้องจำกัดขอบเขต ผมก็คิดว่าทุกฝ่ายอาจจะมีส่วนดีของตัวเอง เพราะฉะนั้นท่านต้องดูว่า ตรงนี้มันดี ตรงนี้มันไม่ดี แต่อย่าไปออกหน้าแสดงอะไรไม่ดีเสียเอง ถ้าเป็นอย่างนี้ผมว่าพระสงฆ์ทั้งสองฝ่ายมาคุยกันมันอาจจะง่ายกว่าฆราวาสคุยกันอีก คือพระสงฆ์ทั้งสองฝ่ายมาคุยกัน ดูว่าอะไรจริง อะไรเท็จ อะไรถูก อะไรผิด แต่ในที่สุดมีมติออกมาว่าความจริงมันเป็นอย่างนี้ เราทำอย่างนี้ดีไหม คือยังงั้นพระต้องอยู่ฝ่ายความจริงกับสันติ จะอยู่ในฝ่ายไหนก็จำกัดแค่นี้ ไม่จริงไม่เอาด้วย เพราะว่าเวลาเขาบิดเบือนอะไรนี่ก็ต้องรู้^{๔๓}

ประเด็นที่ ๓ ในสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมือง สถาบันสงฆ์ควรมีบทบาทอย่างไร รองศาสตราจารย์โคทม อาริยา ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล มองว่า

ที่จริงในอดีตก็เคยมีพระสงฆ์ให้สติแก่รัฐ เช่น สมเด็จพระญาณสังวร ปุณฺณโก ในปัจจุบันผมก็คิดว่าพระสงฆ์ท่านน่าจะทำได้เช่นนั้นได้ โดยเฉพาะองค์กรสงฆ์ท่านน่าจะมียุทธศาสตร์เตือนสติรัฐและประชาชนในสังคมมากกว่านี้ อย่างเช่นช่วงแรกๆ ของการชุมนุมในเดือนมีนาคม ๒๕๕๓ ทางเรามีการประสานไปทาง

^{๔๒} สัมภาษณ์รองศาสตราจารย์ ดร.ประมวล เพ็งจันทร์ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๕๓.

^{๔๓} สัมภาษณ์ศาสตราจารย์กิตติคุณปรีชา, อ้างแล้ว.

พระสงฆ์หรือพระผู้ใหญ่ที่ท่านอยู่ในระบบบริหารของสงฆ์ เพื่อขอความร่วมมือเรื่อง การบิณฑบาตขอให้ทุกฝ่ายไม่ใช้ความรุนแรงต่อกัน พบว่าเป็นเรื่องลำบากมาก และไม่ได้ รับความร่วมมือเท่าที่ควร ผมก็แปลกใจ เหมือนกันที่ท่านไม่ว่าเรื่องพระสงฆ์ท่าน ออกมาแสดงบทบาททางการเมืองได้อย่าง เต็มที่ เช่น การชุมนุมเรียกร้องให้บัญญัติ ในรัฐธรรมนูญให้พุทธศาสนาเป็นศาสนา ประจำชาติ เป็นต้น แต่การแสดงบทบาท ทางการเมืองที่เป็นการให้สติแก่รัฐบาล ให้ สติแก่ประชาชนทุกฝ่ายไม่ใช้ความรุนแรง ต่อกัน ทำไมพระสงฆ์หรือองค์กรสงฆ์ท่าน ไม่ทำ หรือมีข้อจำกัดมากที่จะทำ^{๔๔}

ส่วนศาสตราจารย์กิตติคุณปรีชา มองว่า องค์กรสงฆ์ควร จะทำทั้งการสร้าง ความเข้าใจที่ถูกต้องแก่พระสงฆ์ที่เลือก ฝ่าย ตรวจสอบ ตักเตือนพระที่ออกไปชุมนุมให้อยู่ในกรอบ พระธรรมวินัย และควรมีบทบาทห้ามความรุนแรงจากทุก ฝ่าย โดยต้องยึดหลักความจริงและสันติวิธี

มหาเถรสมาคม อย่างน้อยควรจะไป ปราบความรุนแรงบอกว่า เป็นพระนี่ก็เอา อย่างนี้แล้วกัน กลางค้ำกลางคืนอย่าไปยุ่ง กับเขา ขึ้นเวทีรุนแรงก็ไม่ควร ผมก็คิดว่า ท่านพูดได้นะ อย่างน้อยมันก็บรรเทาอะไร ลงบ้าง แม้ว่าจะไม่พูดลงไปในรายละเอียด ความคิด เพราะพูดอย่างนั้นก็จะเถียงกัน ...หรือไม่ก็ควรจะให้ไปสืบดูซิว่าทำไมพระ ปลอมจะแก้อย่างไร ผมคิดว่าถ้าทำอย่างนั้น ฝ่ายที่พระไปเข้าด้วยเขาคงไม่กล้ามาขัดขวาง ก็บอกว่าคณะสงฆ์ก็ต้องพิสูจน์ว่าพระจริง

หรือพระปลอม เพราะว่าแสดงอะไรออกไป มากๆ มันอาจเสียหาย เพื่อว่าเป็นพระจริง ก็จะได้คุยกันว่าขอบเขตควรอยู่แค่ไหน และสถาบันสงฆ์ควรบทบาทบทบาทของตนเอง แล้วก็มาตกลงกันให้ชัดเจนว่าควร จะทำอะไรแค่ไหน ซึ่งผมก็คิดว่าอยู่สองเรื่อง นั้นแหละ เรื่องความเป็นจริงกับเรื่องสันติ แต่ ต้องทำ ถ้าไม่ทำก็คล้ายๆ สถาบันนี้เป็นสถาบัน ใหญ่ นะ บอกชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ แล้วศาสนาซึ่งเป็นสถาบันใหญ่ ไม่แสดง บทบาทอะไรเลย คือถ้าเสียงส่วนใหญ่ (เสียง ในนามคณะสงฆ์-ผู้วิจัย) พูดอย่างนี้ ส่วนน้อย ที่ไปทำอะไรนอกเรื่องก็ทำยาก คนที่จะไปใช้ เป็นเครื่องมือก็ใช้ยาก เพราะรู้ว่าถ้าใช้แล้ว ต้องเผชิญกับคณะสงฆ์^{๔๕}

ข้อโต้แย้งและข้อเสนอแนะของผู้วิจัย

เท่าที่ผู้วิจัยได้สืบค้นจากงานวิชาการเกี่ยวกับ บทบาทของพระสงฆ์กับการเมือง สัมภาษณ์พระสงฆ์ นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธศาสนา และติดตาม ความคิดเห็นทางสื่อกระแสหลัก สื่อออนไลน์ ฯลฯ ดูเหมือน มุมมองส่วนใหญ่จะมองตรงกันว่า “พระสงฆ์ควรวางตัว เป็นกลางทางการเมือง” โดยให้เหตุผลหลักๆ ว่า การวาง ตัวเป็นกลางทำให้สามารถยืนยันหลักการพุทธศาสนา หลักการประชาธิปไตย และสามารถรักษาความเป็นอิสระ ความมั่นคงของสถาบันสงฆ์ได้ดีที่สุด เป็นต้น ส่วนการเลือก ฝ่ายทางการเมืองทำให้ต้องทิ้งหลักการ เอาพวกหรือ ยึดความเป็นฝักฝ่ายเหนือหลักการ ซึ่งจะส่งผลเสียต่อ สถาบันสงฆ์และพุทธศาสนามากกว่า

^{๔๔} สัมภาษณ์รองศาสตราจารย์โคทม อาริยา ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๕๓.

^{๔๕} สัมภาษณ์ศาสตราจารย์กิตติคุณปรีชา, อ้างแล้ว.

แต่จากที่อธิบายมาทั้งหมด ผู้วิจัยมีข้อโต้แย้งและข้อเสนอนะเพิ่มเติมดังนี้

๑. การยืนยัน “ความเป็นกลางทางการเมืองในบางบริบท” อาจเป็นการละเลยหรือทิ้งหลักการก็ได้ เช่น ถ้าเป็นความขัดแย้งระหว่างการยืนยันวิถีทางประชาธิปไตยกับการเรียกร้องรัฐประหาร หรือถ้าเป็นความขัดแย้งที่พัฒนามาจนถึงขั้นที่รัฐละเมิดเสรีภาพทางการเมืองของประชาชน ละเมิดสิทธิในชีวิตประชาชน หรือถ้าเป็นความขัดแย้งในการเรียกร้องความยุติธรรมจากการที่รัฐละเมิดชีวิตประชาชน หรือถ้าเป็นความขัดแย้งระหว่างการต่อสู้เพื่อให้สังคมเปลี่ยนผ่านสู่ความเป็นประชาธิปไตยกับการเรียกร้องให้อำนาจหรือยืนยันสนับสนุนโครงสร้างอำนาจเผด็จการจารีตเหนือประชาธิปไตย การยืนยันความเป็นกลางในสถานการณ์ความขัดแย้งดังกล่าวมานี้ (เป็นต้น) ย่อมอธิบายไม่ได้ว่า เป็นการยืนยันการยึด หรือปกป้องหลักการประชาธิปไตย สิทธิ เสรีภาพ ความยุติธรรม หรือปกป้องการต่อสู้เพื่อเปลี่ยนผ่านสังคมสู่ความเป็นประชาธิปไตย และความเป็นธรรมมากขึ้นอย่างไร

ฉะนั้น ในกรณีที่มีความขัดแย้งทางหลักการอย่างชัดเจนเช่นนี้ การยืนยันความเป็นกลางระหว่างหลักการที่ถูกกับผิดจึงเป็นเรื่องไร้สาระ (ไม่มีความหมาย, เข้าใจไม่ได้)

๒. ในบริบทของความขัดแย้งตามที่ยกตัวอย่างในข้อ ๑ การเลือกฝ่ายที่ยืนยันหลักการประชาธิปไตย สิทธิ เสรีภาพ ความยุติธรรม การเปลี่ยนผ่านสังคมสู่ความเป็นประชาธิปไตยที่พ้นไปจากการครอบงำกำกับของอำนาจเผด็จการจารีต ย่อมไม่ถือว่าการ “ละทิ้งหลักการ” หากแต่เป็นการ “ยืนยันหลักการที่ถูกต้อง” สนับสนุนหรือต่อสู้เพื่อปกป้องหลักการที่ถูกต้อง

ในบริบทความขัดแย้งทางการเมืองที่เป็นจริงกว่า ๕ ปี มานี้ ไม่มีฝ่ายไหนที่ไม่ยืนยัน “หลักการ” ของฝ่ายตน และยิ่งเวลาผ่านไปๆ ก็ยิ่งชัดเจนขึ้นเรื่อยๆ ว่าฝ่ายไหนยืนยันประชาธิปไตย ฝ่ายไหนไม่ได้รับความเป็นธรรม ใน

กรณีเช่นนี้หากพระสงฆ์สามารถพิจารณาเปรียบเทียบได้ว่า หลักการของฝ่ายไหนเป็นประชาธิปไตยและสอดคล้องกับหลักการของพุทธศาสนา หรือฝ่ายไหนไม่ได้รับความเป็นธรรม พระสงฆ์ย่อมมีสิทธิ์เลือกสนับสนุนฝ่ายนั้นได้ เนื่องจากในที่สุดแล้วการเลือกสนับสนุนฝ่ายที่ต่อสู้เพื่อปกป้องหลักการประชาธิปไตย สิทธิ เสรีภาพ ความยุติธรรม และการเปลี่ยนผ่านสังคมสู่ความเป็นประชาธิปไตยที่พ้นไปจากการครอบงำกำกับของอำนาจเผด็จการจารีต ย่อมจะก่อประโยชน์สุขแก่ประชาชนส่วนรวมมากกว่า

พุทธศาสนานั้นเป็นศาสนาที่ยกย่องความเป็นมนุษย์ และสิ่งที่ยกย่องคุณค่าความเป็นมนุษย์คือเสรีภาพ และความเสมอภาค เป็นเรื่องไร้เหตุผลอย่างยิ่งหากพระสงฆ์ในพุทธศาสนาไม่สนับสนุนการปกป้องเสรีภาพและความเสมอภาคในความเป็นคน

ธรรมชาติของการเมืองคือความเป็นฝักฝ่าย การเกี่ยวข้องกับการเมืองคือการเกี่ยวข้องกับความ เป็นฝักฝ่าย และยิ่งเป็นการเมืองในระยะเปลี่ยนผ่านลักษณะสำคัญของการเมืองเช่นนี้คือการต่อสู้เพื่อหลักการที่ถูกต้อง หรือเพื่อเปลี่ยนผ่านสังคมไปสู่ความถูกต้อง ฉะนั้น การเลือกฝ่ายในความหมายที่ยึด หรือยืนยันหลักการที่ถูกต้อง ดังกล่าวมานี้ จึงจำเป็นต้องเลือกเสมอเมื่อมีความขัดแย้งระหว่างฝ่ายที่พยายามต่อสู้เพื่อยืนยันหลักการที่ถูกต้องกับฝ่ายที่พยายามละเมิดหรือล้มหลักการ/กติกาที่ถูกต้อง

๓. แน่แน่นอนว่าความขัดแย้งตามข้อ ๒ อาจชัดเจนในเชิงหลักการ แต่ก็อาจมีข้อบกพร่องในเรื่องวิธีการ ตัวบุคคล กลุ่มบุคคล พรรคการเมือง หรือตัวละครที่อยู่เบื้องหน้าเบื้องหลังของฝ่ายต่างๆ แต่แม้จะมีข้อบกพร่องดังกล่าว หรือมีเบื้องหน้าเบื้องหลังที่ซับซ้อนมากเพียงใด หากหลักการชัดเจน ข้อบกพร่องหรือความซับซ้อนต่างๆ นั้น ก็เป็นเรื่องรอง

หมายความว่า ถึงอย่างไรทุกฝ่ายต่างก็ยืนยันหลักการของตนเองอย่างชัดเจน หลักการที่ชัดเจนที่แต่ละ

ฝ่ายยืนยันนั่นเองคือเหตุผลหลักในการพิจารณาว่าเราควร จะเลือกฝ่ายใดหรือไม่ วิธีการ ตัวบุคคลหรือเรื่องอื่นๆ เป็น เรื่องรองและเป็นเรื่องที้อยๆ ปล่อยให้สอดคล้องกับหลักการ ที่ถูกต้องได้ (การเลือกฝ่ายซึ่งยึดหลักการที่ถูกต้องไม่มี กฎห้ามวิจารณ์วิธีการที่ผิดของฝ่ายเดียวกัน และ/หรือไม่ได้ ห้ามเปิดใจรับความคิดเห็น เหตุผล วิธีการที่ถูก ของฝ่าย ตรงข้าม)

การไม่เลือกฝ่ายโดยอ้างว่าไม่ชอบวิธีการ ไม่ชอบ ตัวบุคคลหรือกลุ่มบุคคล เป็นต้น แล้วสรุปว่าแต่ละฝ่ายต่าง ยึด “พวก” ไม่ยึด “หลักการ” แล้วอ้างว่าการเป็นกลางทำให้ เป็นอิสระจากการยึดพวก สามารถยึดหลักการได้ดีกว่า เป็น ข้ออ้างที่ตัดสินแต่ละฝ่ายต้นไปหรือไม่ หลงตนเองมากไป หรือไม่ นี่คือปัญหาที่ฝ่ายเป็นกลางอาจลืมนึกตั้งคำถามกับ ตนเองหรือไม่ คือฝ่ายเป็นกลางสถาปนาตนเองว่าเป็น “ผู้ทำหน้าที่ซึ่งถูกชี้ผิด” แก่ทั้งสองฝ่าย

ถามง่ายๆ ว่า (๑) รู้ได้อย่างไรว่าตนเองรู้ถูกรู้ผิด ได้ดีกว่าประชาชนที่เลือกฝ่าย และ (๒) การชี้ถูกชี้ผิด “อย่าง เป็นกลาง” มันยุติธรรมต่อฝ่ายที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม อย่างไม่ ยุติธรรมต่อฝ่ายที่เรียกร้องเสรีภาพ ความเสมอภาค หรือประชาธิปไตย ที่กำลังต่อสู้กับฝ่ายที่ยืนยันหรือสนับสนุน โครงสร้างอำนาจเผด็จการจารีต (เป็นต้น) อย่างไร หาก เป็นกลางหมายถึงต้อง “เป็นธรรม” ด้วย ฝ่ายเป็นกลาง จะตอบปัญหาข้อนี้ได้อย่างไร

๔. อย่างไรก็ตาม การเลือกฝ่ายก็เป็นไปได้ที่อาจ ทำให้ทั้งหลักการ เช่น หลักอหิงสา-สันติ บางทีก็ไม่ถูก เรียกร้องให้นำมาใช้แก่ทุกฝ่ายอย่างเท่าเทียม ฉะนั้น เมื่อ การเลือกฝ่ายเป็นการเลือกด้วยความเชื่อมั่นว่ายึดหลักการ ที่ถูกต้อง จะต้องใช้หลักการที่ถูกต้องนั้นแก่ทุกฝ่ายอย่าง เท่าเทียมด้วย เช่น ใช้หลักการประชาธิปไตย หลักสันติวิธี ในการรับฟังความเห็นต่าง เคารพความเห็นต่าง หรือ แก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยการไม่ใช้ความรุนแรงใดๆ เป็นต้น

๕. ความเห็นที่ผู้วิจัยได้ฟังจากพระสงฆ์มากที่สุด อีกเรื่องหนึ่งคือ ที่พระสงฆ์ควรวางตัวเป็นกลางทาง การเมือง เพราะฝ่ายทางการเมืองเป็นอนิจจัง เปลี่ยนแปลง อยู่เสมอ และสถาบันสงฆ์จำเป็นต้อง “ปลอดภัย” จากฝ่าย แพ้-ชนะทางการเมืองที่อาจเข้ามามีอำนาจรัฐ

แต่ผู้วิจัยกลับเห็นว่า เราจำเป็นต้องมอง “ความ มั่นคงของสถาบันสงฆ์” ใหม่ คือ สถาบันสงฆ์จำเป็นต้อง ข้ามพ้น “ความรู้สึกไม่ปลอดภัย” จากผู้มีอำนาจรัฐ เพราะ ไม่มีเหตุผลที่พระสงฆ์หรือสถาบันสงฆ์ต้อง “เกรงกลัว” ผู้มีอำนาจรัฐ เนื่องจากสถาบันสงฆ์เป็นสถาบันหลักทาง ศีลธรรมของสังคม หากสถาบันสงฆ์ยืนยันหลักการที่ ถูกต้อง ยึดความเป็นธรรม ยึดประโยชน์สุขของประชาชน เป็นที่ตั้ง ประชาชนนั่นเองจะเป็นเกราะป้องกันพระสงฆ์ หรือสถาบันสงฆ์จากผู้มีอำนาจรัฐ แต่ถ้าพระสงฆ์หรือ สถาบันสงฆ์อยู่ในฝ่ายตรงกันข้ามกับประชาชน เพิกเฉยต่อ ความทุกข์ ความไม่เป็นธรรม ละเอียดที่จะปกป้องชีวิต ประชาชนจากอำนาจที่ไม่ชอบธรรมใดๆ ทั้งที่อยู่ในวิสัยจะ ปกป้องความเป็นธรรมและชีวิตของประชาชน (เป็นต้น) ได้

ในที่สุดพระสงฆ์หรือสถาบันสงฆ์ก็จะดูไร้คุณค่าใน สายตาประชาชน เมื่อพระสงฆ์หรือสถาบันสงฆ์ไม่ได้อยู่ข้าง ประชาชน และไร้คุณค่าต่อการมีส่วนร่วมแก้ปัญหาสังคม ความมั่นคงใดๆ ของสถาบันสงฆ์ย่อมไร้ความหมาย หรือ เป็นความมั่นคงที่เป็นภาระหนักอึ้งแก่สังคมเปล่าๆ

๖. อย่างไรก็ตาม การที่พระสงฆ์จะเลือกฝ่ายหรือ เป็นกลางทางการเมืองในบริบทความขัดแย้งที่เป็นอยู่นี้ พระสงฆ์ก็ควรอธิบายเหตุผลทางการเมืองและเหตุผล ทางจริยธรรมของตนเองแก่สังคมอย่างชัดเจนเพียงพอ และจำเป็นต้องยืนยันหลักเมตตากรุณา และการเปลี่ยนผ่าน สังคมสู่ความเป็นประชาธิปไตยและความเป็นธรรมด้วย สันติวิธี

๗. ถึงที่สุดแล้ว บทบาทการเลือกฝ่ายหรือเป็น กลางทางการเมืองของพระสงฆ์ ไม่ควรปล่อยให้ไปตาม

ยถากรรม หรือแล้วแต่พระรูปไหนอยากจะทำอะไรก็ทำ ควร มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มพระสงฆ์ที่สนใจเรื่อง เดียวกัน ร่วมกันคิดกำหนดทำที่ บทบาท หรือการแสดงออก ต่อสาธารณะร่วมกัน

หากเป็นไปได้พระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายและเป็นกลาง ควรมีโอกาสได้พูดคุยแลกเปลี่ยนกัน เปิดใจรับฟังความเห็น ต่างจากกันและกัน ผู้วิจัยคิดว่า หากแต่ละฝ่ายได้มีโอกาส รับรู้และเข้าใจเหตุผลของกันและกันอย่างชัดเจน แต่ละฝ่าย จะมีความเคารพและให้เกียรติกันและกันมากขึ้น แม้จะยังมี จุดยืนที่ต่างกันก็ตาม

และหากพระสงฆ์ในรูป “สังฆะ” เช่น มหาวิทยาลัย สงฆ์ หรือองค์กรสงฆ์ รวมทั้งสำนักงานพระพุทธศาสนา แห่งชาติ เป็นต้น ให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจ บทบาทของพระสงฆ์ที่เลือกฝ่าย หรือเป็นกลางทาง การเมือง เข้าไปศึกษา สอบถามข้อเท็จจริง เหตุผล หรือ ให้คำปรึกษาแนะนำ ตลอดถึงช่วยชี้แจงอธิบายข้อเท็จจริง ที่ถูกต้องแก่สังคม เกี่ยวกับการที่พระสงฆ์ออกมาแสดง บทบาททางการเมืองทั้งเลือกฝ่ายและเป็นกลาง ย่อมจะ ช่วยให้สังคมเข้าใจปัญหาได้ชัดเจนและถูกต้องกว่าที่ เป็นมา

บรรณานุกรม

เอกสารปฐมภูมิ

พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง. เล่ม ๔, ๗, ๑๑, ๑๓, ๒๐, ๒๓, ๒๕. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๑๔.

พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล. เล่ม ๑-๙๑. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

เอกสารทุติยภูมิ

เกษม เพ็ญภินันท์ (บรรณาธิการ). ๒๕๕๒. ความหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรมในมนุษยศาสตร์. กรุงเทพฯ : วิชาษา. เกษียร เตชะพีระ. “รัฐประหาร ๑๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๙ กับการเมืองไทย” รัฐศาสตร์สาร ๒๙, ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๑): ๑-๘๓.

จิตร ภูมิศักดิ์. ๒๕๕๐. โฉมหน้าศักดินาไทย. (พิมพ์ครั้งที่ ๙). นนทบุรี : ศรีปัญญา.

จิรชาติ ลันตะยศ. “ครูบาศรีวิชัยกับคตินิยมแบบ “ครูบา” (ใหม่) ช่วงทศวรรษ ๒๕๓๐-๕๐” ศิลปวัฒนธรรม ๓๑, ๔ (กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓): ๘๐-๙๓.

ใจ อึ้งภากรณ์. “ทำไมท่านควรอ่านหนังสือรัฐประหาร ๑๙ กันยา” ฟ้าเดียวกัน ๕, ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๕๐): ๑๘๑-๑๘๙.

ชาดา นนทนนท์. ๒๕๕๓. ประวัติศาสตร์และการเมืองไทยสมัยรัชกาลที่ ๕-๗. กรุงเทพฯ : ยิปซี.

ชาญณรงค์ บุญหนุน. ๒๕๕๑. พระสงฆ์ไทยในอนาคต. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. ๒๕๔๓. ๒๔๗๕ การปฏิวัติสยาม. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. ไชยันต์ รัชชกุล (สันภาษณ์). “เมืองนี้เป็นเมืองป่า”. <http://www.prachatai.com/journal/2009/08/25431> (เข้าถึงเมื่อ ๑๙/๐๗/๒๕๕๓).

เทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), พระ. ๒๕๓๑. กรณีสันตือโคก. กรุงเทพฯ : เปรียญธรรมสมาคม.

ธงชัย วินิจจะกุล. ๒๕๔๘. ข้ามให้พันประชาธิปไตยแบบหลัง ๑๔ ตุลา. กรุงเทพฯ : มูลนิธิ ๑๔ ตุลา.

ธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พระ. ๒๕๔๐. พระพุทธศาสนาในเอเชีย. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. ๒๕๕๓. การปฏิวัติสยาม พ.ศ. ๒๔๗๕. (พิมพ์ครั้งที่ ๕). กรุงเทพฯ : ฟ้าเดียวกัน.

นักปรัชญาชายขอบ. “นิรโทษกรรมทักษิณเท่ากับยกเลิกรัฐประหาร?”. <http://www.prachatai.com/journal/2010/01/27301> (เข้าถึงเมื่อ ๒๐/๑๐/๒๕๕๓).

_____. “ฆ่าด้วยความรัก”. <http://www.prachatai.com/journal/2010/11/3146> (เข้าถึงเมื่อ ๐๒/๐๑/๒๕๕๔).

นิธิ เอียวศรีวงศ์. ๒๕๔๕. ก่อนถึงยุคพระศรีอารีย์. กรุงเทพฯ : มติชน.

_____. “พระกับการเมือง” มติชนรายสัปดาห์ ๒๔, ๑๒๕๑ (๖-๑๒ สิงหาคม ๒๕๔๗), หน้า ๓๖-๓๗.

ปกป้อง จันวิทย์ (บรรณาธิการ). ๒๕๕๐. ๒๐ ปี ปาฐกถาพิเศษ ป่วย อึ้งภากรณ์ คณะเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ : openbooks.

ปฐม ตาคะนันท์. ๒๕๕๑. คณะสงฆ์สร้างชาติ สมัยรัชกาลที่ ๕. กรุงเทพฯ : มติชน.

ปรีชา ช่างขวัญยืน. ๒๕๔๐. **ทรรคนะทางการเมืองของพระพุทธานุศาสน์**. กรุงเทพฯ : โครงการตำรา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. **ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก**. ๒๕๓๘. (พิมพ์ครั้งที่ ๒). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปรีดี พนมยงค์. ๒๕๕๒. **ความเป็นอนิจจังของสังคม**. (พิมพ์ครั้งที่ ๑๐). กรุงเทพฯ : สายธาร.

พรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พระ. ๒๕๔๘. **รัฐศาสตร์และจริยธรรมนิกายการเมืองแนวพุทธ**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม.

พระมานิพิทย์ อินทจारी. ๒๕๕๒. **พุทธศาสนากับปรีดี พนมยงค์**. กรุงเทพฯ : ฐานบุ๊คส์.

พระเดชพระคุณ หลวงวิจิตรวาทการ. “ข้อถกเถียงเรื่องพุทธศาสนาเถรวาทมีมิติทางสังคมหรือไม่?” <http://www.midnightuniv.org/midnighttext/0009999742.htm1>. (เข้าถึงเมื่อ ๒๙/๑๒/๒๕๕๓).

พระไพศาล วิสาโล. ๒๕๔๖. **พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.

_____. ๒๕๕๓. **ขอคืนพื้นที่ธรรม**. กรุงเทพฯ : มติชน.

_____. “สร้างสังคมไทยให้เป็นมิตรกับความดี” <http://www.thaiss.org/?module=article=detail&id=379> (เข้าถึงเมื่อ ๐๓/๐๙/๒๕๕๓).

พระมหาภูมิจัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี). ๒๕๕๒. **การเมืองเนื่องในธรรม**. กรุงเทพฯ : กรุงเทพธุรกิจ Bizbook.

พิพัฒน์ พลสุธารชาติ. ๒๕๔๙. **รัฐกับศาสนา**. กรุงเทพฯ : ศยาม.

พุทธทาสภิกขุ. ๒๕๓๕. **พุทธประวัติ (ฉบับวิจารณ์)**. กรุงเทพฯ : อรุณวิทยา.

_____. ๒๕๕๒. **ธรรมะกับการเมือง**. กรุงเทพฯ : ธรรมทานมูลนิธิ.

แพทย์ พิจิตร. “**นิธิ เอียวศรีวงศ์ : โซฟิสต์แห่งยุคโพลโมเดิร์น**” มติชนสุดสัปดาห์ ๓๑, ๑๕๘๔ (๒๔-๓๐ ธันวาคม ๒๕๕๓): ๓๙.

ภาษิต จิตรภาษา. “**พระ (กับการเมือง) ในประวัติศาสตร์ไทย**” ศิลปวัฒนธรรม. ๓๑, ๔ (กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓): ๔๔-๔๙.

ไมตรี เต็มอุดม, ดร. ๒๕๕๓. **โลกพระศรีอารีย์ของปรีดี พนมยงค์**. (พิมพ์ครั้งที่ ๒). กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ.

ลักขณา. ๒๕๕๓. **กรณีพระสงฆ์ครั้งการเล่นการเมือง**. กรุงเทพฯ : สาละ.

ลีโอ สเตร่าส และโจเซฟ ครีอิชย์ (บรรณาธิการ). ๒๕๕๐. **ประวัติปรัชญาการเมือง (เล่มที่ ๒, ๓)**. แปลโดย สมบัติ จันทร์วงศ์. กรุงเทพฯ : คบไฟ.

วิจักขณ์ พานิช. “**พุทธศาสนากับปัญหาสังคมและการเมือง (๓) : พุทธศาสนาเป็นวิถีที่ตรงกันข้ามกับอำนาจนิยม**” <http://prachatai3.infojournal/2010/12/32442>. (เข้าถึงเมื่อ ๒๙/๑๒/๒๕๕๓).

วีระ สมบูรณ์. ๒๕๕๐. **ธรรมะกับการเมืองของพุทธทาสภิกขุ**. กรุงเทพฯ : ประพันธ์สาส์น.

_____. ๒๕๕๑. **รัฐธรรมนูญในอดีต**. (พิมพ์ครั้งที่ ๒). กรุงเทพฯ : โอเพ่นบุ๊คส์.

วุฒินันท์ กันทะเตียน. ๒๕๔๑. **พระสงฆ์กับการเมือง : แนวคิดและบทบาทในสังคมไทยปัจจุบัน**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหิดล.

- ส. ศิวรักษ์. ๒๕๔๓. **แนวคิดทางปรัชญาการเมืองของอริสโตเติล**. (พิมพ์ครั้งที่ ๒). กรุงเทพฯ : ศยาม.
- _____. (แปลและเรียบเรียง). ๒๕๕๒. **ความเข้าใจเรื่องพระเจ้าอโศกและอโศกาวทาน**. (พิมพ์ครั้งที่ ๔). กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย.
- _____. ๒๕๕๐. **พุทธศาสนาในเมืองไทยที่เต็มไปด้วยชวากหนาม**. กรุงเทพฯ : ศิกษิตสยาม.
- _____. ๒๕๔๔. **ลอกคราบสังคมสงฆ์**. (พิมพ์ครั้งที่ ๔). กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย.
- _____. ๒๕๔๗. **พุทธศาสนาไทยและประชาธิปไตยไทย**. กรุงเทพฯ : ศยาม.
- _____. **“แนวคิดทางกฎหมายตามหลักพุทธศาสนา”**. http://www.sulak-sivaraksa.org/th/index.php?option=com_content&task=view&id=398&... (เข้าถึงเมื่อ ๒๗/๑๒/๒๕๕๓).
- _____. **“แสวงหาสาระของประชาธิปไตยสำหรับเมืองไทย”**. <http://www.midnightuniv.org/midnighttext/000825.doc>. (เข้าถึงเมื่อ ๑๕/๑๐/๒๕๕๓).
- สมณะโพธิรักษ์. ๒๕๕๑. **การเมืองอย่างนี้ยังไม่มีในโลก**. กรุงเทพฯ : ฟาอภัย.
- _____. ๒๕๕๑. **วิถีธรรมในสังคมการเมืองใหม่**. กรุงเทพฯ : ห้องภาพสุวรรณ.
- _____. ๒๕๕๒. **การเมืองตามประสาโพธิรักษ์**. กรุงเทพฯ : ฟาอภัย.
- สมภาร พรหมทา. ๒๕๓๘. **ปรัชญาสังคมและการเมือง**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. **“นิติปรัชญา”**. วารสารปัญญา ๑, ๑ (ตุลาคม ๒๕๕๓): ๖-๓๕. (ค้นคว้าที่ <http://www.stc.arts.chula.ac.th/WisdomMag/Wisdom%20Magazine%20Volume%201%20Number%201.pdf>).
- สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล. **“ปัจฉิมลิขิต บทความ “พระบารมีปกเกล้า : พระสุระเสียดราชินีบนเวทีพันธมิตร”**. <http://weareallhumun2.info/index.php?showtopic=49179> (เข้าถึงเมื่อ ๑๒/๐๘/๒๕๕๓).
- _____. **“จะจัดวางตำแหน่งแห่งที่ของสถาบันกษัตริย์ในสังคม-การเมืองไทยอย่างไร?”**. <http://www.prachatai3.info/journal/2010/08/30639>. (เข้าถึงเมื่อ ๑๘/๐๘/๒๕๕๓).
- _____. **“รายงานการเสวนา : “สถาบันกษัตริย์-รัฐธรรมนูญ-ประชาธิปไตย” ตอนที่ 3”**. <http://www.prachatai3.info/journal/2010/12/32310>. (เข้าถึงเมื่อ ๑๒/๒๗/๒๕๕๓) และ <http://prachatai3.info/journal/2010/12/32457> (เข้าถึงเมื่อ ๒๐/๑๒/๒๕๕๓).
- _____. **“บันทึกว่าด้วยโทรเลขวิกิลีกส์ (1) : พลเอกสนธิ บอกทูตสหรัฐฯ “ในหลวงทรงผ่อนคลายและมีความสุขทรงยิ้มตลอดเวลาการเข้าเฝ้า” ในคืนรัฐประหาร และการประเมินผลสะท้อนการเข้าเฝ้าของทูตสหรัฐฯ”**. <http://prachatai3.info/journal/2010/12/32457> (เข้าถึงเมื่อ ๒๐/๑๒/๒๕๕๓).
- สันติสุข โสภณสิริ (บรรณาธิการ). ๒๕๕๔. **วิถีสังคมไทย : สรรนิพนธ์ทางวิชาการเนื่องในวาระหนึ่งศตวรรษ ปรีดี พนมยงค์ ชุดที่ ๒ ความคิดทางการเมืองการปกครอง**. กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. ๒๕๒๗. **พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน**. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ. ๒๕๕๑. **สายธารประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทย**. กรุงเทพฯ : พี.เพรส.
- สุพจน์ ด้านตระกูล. ๒๕๕๒. **ปฏิวัติประชาธิปไตยสยาม ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕**. (พิมพ์ครั้งที่ ๒). นนทบุรี : สถาบันวิทยาศาสตร์สังคม (ประเทศไทย).

สุภลักษณ์ กาญจนขุนดี “การเดินทางสู่ห้วงเหวของการเมืองภาคประชาชน”. ฟาเดียวกัน ๔, ๔ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๔๙): ๓๖-๔๕.

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. ๒๕๔๘. การเมืองภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ : อมรินทร์.

เสถียรพงษ์ วรรณปก. ๒๕๔๐. คำบรรยายพระไตรปิฎก. กรุงเทพฯ : หอรัตนชัยการพิมพ์.

หมอนไม้, “พระสงฆ์กับอำนาจรัฐ:ไม่ใกล้เกินไป ไม่เดินหนี และไม่รวมกัน”. เนชั่นสุดสัปดาห์ ๑๑, ๕๒๙ (๒๒-๒๘ ก.ค. ๒๕๔๕): ๒๒.

อภิชาติ สถิตนิรามัย และคณะ. “เปิดผลวิจัย “ใครคือคนเลื้อยเหลือง/เลื้อยแดง””. http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1279434966&catid=02 (เข้าถึงเมื่อ ๑๘/๐๘/๒๕๕๓).

ลัมภาน์พระสงฆ์

ลัมภาน์พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาณ), ๖ ตุลาคม ๒๕๕๓ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพฯ.

ลัมภาน์พระเทพวิสุทธิกวี (เกษม สญฺญโม), ๒๘ มีนาคม ๒๕๕๓ ณ ศูนย์พิทักษ์พระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย วัดราชาธิวาส กรุงเทพฯ.

ลัมภาน์พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคฺโณ), ๒๖ มีนาคม ๒๕๕๓ ณ วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม.

ลัมภาน์พระราชธรรมนิเทศ (พยอม กลฺยาโณ), ๒๖ กันยายน ๒๕๕๓ ณ วัดสวนแก้ว นนทบุรี.

ลัมภาน์พระกิตติญาณโสภณ (หนูปั้น ญาณกิตฺติ) ๘ สิงหาคม ๒๕๕๓ ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น.

ลัมภาน์พระครูปลัดสุวัฒนจริยคุณ (ประสาร จน.ทสฺสโร), ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๕๓ ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ลัมภาน์ ดร.พระมหาไชว์ ทสฺสนีโย, ๑๖ มีนาคม ๒๕๕๓ ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ลัมภาน์พระมหาภูมิจัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี). ๑๘ กันยายน ๒๕๕๓ ณ ไร่เชิญตะวัน ตำบลห้วยสัก อำเภอเมือง เชียงราย.

ลัมภาน์ ดร.พระมหาสมชาย ฐานวฑฺฒโน, ๖ ตุลาคม ๒๕๕๓ ณ วัดพระธรรมกาย.

ลัมภาน์ พระไพศาล วิสาโล, ๕ ตุลาคม ๒๕๕๓ ณ บ้านเลขที่ ๒๕/๖๓ ซอยวัดกำแพง นนทบุรี.

ลัมภาน์พระกิตติศักดิ์ กิตฺติโสภณ, ๑๘ กันยายน ๒๕๕๓ ณ สถานปฏิบัติธรรมสวนเมตตาธรรม ตำบลลั่นทราย อำเภอฟาง จังหวัดเชียงใหม่.

ลัมภาน์สมณะโพธิรักษ์, ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๕๓ ณ พุทธสถานสันติอโศก เขตบึงกุ่ม กรุงเทพฯ.

ลัมภาน์ ดร.พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต (สุกันยา อรุโณ). ๘ สิงหาคม ๒๕๕๓ ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น.

ลัมภาน์ พระครูปริยัติธรรมวงศ์ (สุพล ธมฺมวโร). ๘ สิงหาคม ๒๕๕๓ ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น.

ลัมภาน์พระครูสมุห์ทองลั่น สิริจันโท. รองเจ้าอาวาสวัดศรีพิมล ตำบลบ้านไต้ อำเภอยะยี่ จังหวัดขอนแก่น (ทางโทรศัพท์) ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๕๓.

สัมภาษณ์นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธศาสนา

สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์เกียรติคุณแสง จันทร์งาม, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๓ ณ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขต
ล้านนา.

สัมภาษณ์ศาสตราจารย์กิตติคุณปรีชา ช่างขวัญยืน. ๓๐ สิงหาคม ๒๕๕๓ ณ ศูนย์พุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
สัมภาษณ์ศาสตราจารย์ ดร.สมภาร พรมทา ภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ทางอีเมล)
๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๓.

สัมภาษณ์รองศาสตราจารย์โคทม อาริยา. ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๕๓ ณ วัดหัวหิน อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
(ช่วงพักระหว่างการเดินทางจากศาลายา สันติสุขปัตตานี).

สัมภาษณ์รองศาสตราจารย์ ดร.ประมวล เพ็งจันทร์. ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๕๓ ณ วัดหัวหิน อำเภอหัวหิน จังหวัด
ประจวบคีรีขันธ์ (ช่วงพักระหว่างการเดินทางจากศาลายา สันติสุขปัตตานี).

สัมภาษณ์ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาญณรงค์ บุญหนุน ภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
(ทางอีเมล) ๔ ตุลาคม ๒๕๕๓.